PEYZAJ
ARAŞTIRMALARI II

Editörler
Prof. Dr. Öner DEMİREL
Doç. Dr. Ertan DÜZGÜNEŞ

LIVRE DE LYON
2022

Mimarlık Bilimleri

Peyzaj Araştırmaları II

Editörler
Prof. Dr. Öner DEMİREL
Doç. Dr. Ertan DÜZGÜNEŞ

LIVRE DE LYON
Lyon 2022

Peyzaj Araştırmaları II

Editörler
Prof. Dr. Öner DEMİREL
Doç. Dr. Ertan DÜZGÜNEŞ

LIVRE DE LYON
Lyon 2022

Peyzaj Araştırmaları II

Editors •. Prof. Dr. Öner DEMİREL • Orcid: 0000-0002-8102-558

Doç. Dr. Ertan DÜZGÜNEŞ • Orcid: 0000-0002-1523-9722

Cover Design • Motion Graphics
Book Layout • Mirajul Kayal
First Published • September 2022, Lyon

ISBN: 978-2-38236-293-8

copyright © 2022 by Livre de Lyon
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by an means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior written permission from the Publisher.

Publisher • Livre de Lyon
Address • 37 rue marietton, 69009, Lyon France
website • http://www.livredelyon.com
e-mail • livredelyon@gmail.com

ÖN SÖZ

Değerli Hocalarım, Meslektaşlarım

Doç. Dr. Ertan DÜZGÜNEŞ'le birlikte editörlüğünü üstlendiğimiz Landscape Research-II (İngilizce) ve Peyzaj Araştırmaları-II (Türkçe) kitaplarını, sizlerin akademik anlamdaki katkı ve desteklerinizle hayata geçirmenin mutluluğunu yaşıyoruz.

Peyzaj mimarlığının akademik portföyüne kazandırdığımız ve 5 yıldır devam etmekte olan *Türkiye Peyzaj Araştırmaları Dergisi* (PEYAD)'ın kazanımları, 2021 yılında bize "Landscape Research-I" ve Peyzaj Araştırmaları-I adını verdiğimiz editörlü bir kitabı hazırlamamız noktasında itici ve teşvik edici bir güç oluşturdu. Bu yıl da her iki kitabın ikincisini hayata geçirmenin mutluluğunu yaşıyoruz.

2022 yılında, İngilizce olarak hazırlanmış "Landscape Research-II" ve Türkçe olarak hazırlanmış "Peyzaj Araştırmaları-II" kitapları hem e-book, hem de basılı olacak şekilde (ücret karşılığında-renkli/renksiz) hazırlanmış olup basılı kitabı talep edenlere ulaştırılacaktır. Kitap bölümü olarak her iki kitaba da akademik çalışmalarını/kitap bölümlerini gönderen hocalarımız kendi istekleri doğrultusunda İngilizce olarak Landscape Research-II ya da Türkçe olarak Peyzaj Araştırmaları-II'yi tercih ederek kitap bölümlerini gönderdiler. Her iki kitap "Livre de Lyon" Fransız yayınevi tarafından basılmış olup yayınevi tarafından bizlere iletilen bilgileri (tarandığı indeksler, akademik anlamdaki başvuruları kapsayan içeriklere ve yetkinliklere sahip olması/Doçentlik Başvuru Kriterleri ve Akademik Teşvik Başvurularına uygunluk) sizlerle paylaştık.

Landscape Research-II kitabı 15 bölümlü, Peyzaj Araştırmaları-II kitabı ise 24 bölümlü olarak basımı gerçekleştirilmiştir. Sizlerden gelen katkı ve desteklerle bu sayılara ulaşmış olmanın kıvancı içindeyiz.

Önümüzdeki yıllarda da başladığımız bu süreci devem ettirmek arzusundayız. Böylece Landscape Research (İngilizce) ve Peyzaj Araştırmaları (Türkçe) kitaplarının devamlılığını birbirini takip eden sayılarla sağlamış olacağız.

Her iki kitabın da yayınlanmasında büyük emeği geçen öncelikle editoryal süreçte katkı sağlayan yayın kuruluna, SEKİZGEN Akademik Platforma ve süreci başarıyla takip eden Livre de Lyon Yayınevi ve sorumlularına öncelikle teşekkür etmek isteriz. En büyük teşekkürü ise hazırladığınız nitelikli ve birbirinden değerli eserleri bizlerle paylaştığınız için siz değerli kitap bölümü yazarları hak etmektedir.

Eylül 2022

Editörler
Prof. Dr. Öner DEMİREL
Doç. Dr. Ertan DÜZGÜNEŞ

EDİTÖRLER

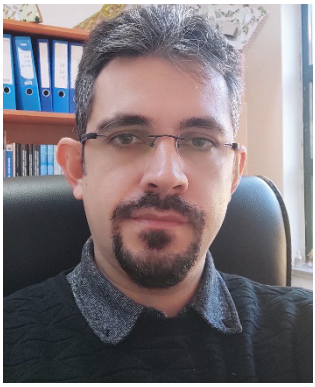
Prof. Dr. Öner DEMİREL, Peyzaj Mimarı ,
T.C. Kırıkkale Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi
Peyzaj Mimarlığı Bölüm Başkanı

- 1964 yılında Ardahan'da doğdu. 1985 yılında Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü'nden bölüm birincisi olarak mezun olmuştur. 1988 yılında Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı'nda "İzmir İli Yakın Çevresinde Deniz Kıyısından Uzak Dinlenme Evleri" başlıklı tezi ile Yüksek Lisans Eğitimini tamamladı. 1997 yılında K.T.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı'nda "Çoruh Havzası (Yusufeli Kesimi) Doğal ve Kültürel Kaynak Değerlerinin Turizm ve Rekreasyon Potansiyeli Açısından Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma" başlıklı tezi ile Doktora Eğitimini tamamladı.
- 1987-1992 yılları arasında T.C.Orman Bakanlığı'nda çalışmıştır. 1992-2017 yılları arasında Karadeniz Teknik Üniversitesi''nde akademisyen olarak hizmet etmiştir. 1998 yılında Yardımcı Doçent, 2000 yılında Doçent ve 2007 yılında ise Profesör olarak atanmıştır.
- 1990-91 yılları arasında CIHEAM Bursu ile Montpellier (Fransa) ve 1991-92 yılları arasında ise CIHEAM Bursu ile Saragosa (İspanya) Bursu kazandı. 1994, 1996 ve 2000 yıllarında üç kez Belçika Hükümeti bursunu kazandı. Ağustos 2001 ve Haziran 2002 yılları arasında Arizona State Üniversitesi'nde araştırma yaptı. Ağustos 2011-Şubat 2012 tarihleri arasında Northern Arizona University'de Yurt Dışı Araştırma projesi desteği ile araştırma yaptı. 2015 tarihinde ise 1 yıl süreli TÜBİTAK Doktora Sonrası Araştırma Bursunu kazandı (Purdue University/USA).

- Çevre ve Doğa koruma örgütleri yanında sivil toplum kuruluşlarında da gönüllü olarak hizmet vermis ve kuruluşlarını gerçekleştirdiği sivil toplum kuruluşlarında ***(Belediyespor Tenis Kulübü Başkanı, TEMA İl Temsilcisi, TMMOB Trabzon Peyzaj Mimarları Odası İl Temsilcisi, Dağları Koruma Platformu Başkanı)*** başkan olarak da görev yapmıştır.
- Yürütücü ve araştırmacı olarak yurt içinde ve yurt dışında geniş katılımlı olarak yönetmiş ve tamamlamış olduğu Kurumsal, TÜBİTAK, Üniversite Destekli ve çeşitli araştırma Kurumları tarafından desteklenen araştırma projeleri ve araştırma raporları yanında editörlüğünü yapmış olduğu kitaplar, kitap bölümleri bulunmakta olup ve yurt içi ve yurt dışında yayınlanan bilimsel dergilerde de editörler kurulunda görev almaktadır.
- Uluslararası ve Ulusal konferans, kongre ve sempozyumların bilim kurullarında görev almış ve ayrıca Indeksli dergilerde yayınlanmış makaleleri ile yurt dışında ve yurt içinde sunulan çok sayıda bildirileri bulunmaktadır.
- Öner DEMİREL, Ocak 2018 yılından itibaren Kırıkkale Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölüm Başkanı olarak görev yapmaktadır. İngilizce ve Fransızca bilmekte olup, evli ve iki çocuk babasıdır.

Doç. Dr. Ertan DÜZGÜNEŞ
Karadeniz Teknik Üniversitesi, Orman Fakültesi
Peyzaj Mimarlığı Bölümü
61080, Trabzon, TÜRKİYE
Tel: 0462 377 4080
e-posta: ertanduzgunes@gmail.com

1982 yılında Ankara'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Trabzon'da tamamladıktan sonra 2001 yılında üniversite öğrenimine başladığı K.T.Ü Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü'nden 2005 yılında "Peyzaj Mimarı" ünvanı ile mezun oldu. Aynı yıl K.T.Ü Fen Bilimleri Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı'nda yüksek lisans öğrenimine başladı. 2007 yılında K.T.Ü Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü'nde araştırma görevlisi kadrosuna atandı. Aynı yıl ERASMUS programı ile Bodenkültür Üniversitesi (Viyana-AVUSTURYA)'nde altı ay süreli olarak "Korunan Alanlarda Çelişkiler Stratejisi" ve "Turizmin Yayla Alanlarında Meydana Getirdiği Negatif Etkiler" konularında çalışmalarda bulundu. 2009 yılında Yüksek Lisans Programını tamamladı ve K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı'nda doktora öğrenimine başladı. 2016 yılında Yardımcı doçent olarak görevine devam eden DÜZGÜNEŞ 2018 yılında doçentlik kadrosuna atandı. Halen K.T.Ü. Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü'nde çalışmakta olup doğa koruma, korunan alanlar, mili parklar, milli parklarda ziyaretçi yönetimi, çelişkiler stratejisi, planlamada katılımcı yaklaşım, turizm ve rekreasyon planlaması ile alternatif turizm konularında çalışmalarını sürdürmektedir.

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Banu Ç. KURDOĞLU
Prof. Dr. Atila GÜL
Prof. Dr. Bülent CENGİZ
Prof. Dr. Latif Gürkan KAYA
Prof. Dr. Kürşad DEMİREL
Doç. Dr. Elif AKPINAR KÜLEKÇİ
Dr. Sahar POUYA
Doç. Dr. Ömer Kamil ÖRÜCÜ
Doç.Dr.Müberra PULATKAN
Doç.Dr.Ömer L. ÇORBACI
Doç. Dr. Canan CENGİZ
Doç. Dr. Sultan Sevinç KURT KONAKOĞLU
Dr. Öğr. Üyesi Meryem B. BİNGÜL BULUT
Dr. Öğr. Üyesi Elif SAĞLIK
Doç. Dr. Ömer ATABEYOĞLU
Doç. Dr. Pervin YEŞİL
Doç. Dr. Murat YEŞİL
Doç. Dr. Sima POUYA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ **I**

EDÖTÖRLER **III**

YAYIN KURULU **VII**

BÖLÜM I ÇOCUKLARIN OYUN MEKANI OLARAK SOKAK ALGISI: BENİM HAYAL SOKAĞIM 1

1. GİRİŞ 1
   - 1.1. Çocuk ve Mekân 2
   - 1.2. Oyun, Sokak ve Çocuk 3
   - 1.3. Çocuk Resimleri 5
2. Materyal Ve Yöntem 6
3. Bulgular ve Tartışma 9
   - 3.1. Davranış Gözlem Bulguları 10
   - 3.2. Mental Map Bulguları 12
4. Sonuç 17

Kaynakça 19

BÖLÜM II KOKU PEYZAJININ KENTSEL BELLEK OLUŞUMUNA ETKİSİ. ORDU-ÜNYE İLÇESİ ÖRNEĞİ 21

1. Giriş 21
2. Materyal 23
3. Yöntem 25
4. Bulgular 26
   - 4.1. Anket sonuçlarına ilişkin bulgular 26
   - 4.2. Katılımcıların koku yürüyüşlerine yönelik bulgular 34
5. Sonuç ve öneriler 37

Kaynakça 39

BÖLÜM III TÜRKİYE'DE DOĞAL ÇEVRE KORUMA ALANLARININ TARİHÇESİ VE ARTAN KULLANIM SORUNLARI 43

1. Giriş 43
   - 1.1. Doğa Korumanın Önemi 45
   - 1.2. Korumada Yasal-Yönetsel Çabalar (Tarihsel Adımlar) 46
   - 1.3. Koruma Alanlarının Özellikleri 49
   - 1.4. Korunan Alanların Türkiye'deki Yönetimi (Kurumsal Yapı) 50
   - 1.5. Uluslararası Düzeyde Bazı Etkinlikler ve Gelişmeler 51
   - 1.6. Mevzuat ve Son Dönemin Hızlı Değişimleri 52
2. Bulgular 52
   - 2.1. 2002-2019 Döneminde Korumadaki Genel Durumun Tespiti 53
   - 2.2. Yasal ve Yönetsel Çerçevedeki Bazı Çarpıcı Değişimler (1982-2020) 53
   - 2.3. Çevresel Tehditler (Sorunlar ve Çözüm Önerileri): 54
   - 2.4. Türkiye'de Korunan Alanların Sayısal Mevcut Durumu 55
   - 2.5. Milli Parklar ve Turizm 55
   - 2.6. Turizmin ve Ekoturizmin Kullanım Baskısındaki Yeri 56
   - 2.7. Çevre Sorunlarına Diğer Genel Yaklaşımlar 56
   - 2.8. Çevre Sorunlarına Bazı Mesleki Yaklaşımlar 57
   - 2.9. İklim Değişimi 58
3. Saha Araştırması 58
   - 3.1. İğneada Longoz Ormanları MP 58
   - 3.2. Camili Biyosfer Rezerv Alanı - Artvin 59
   - 3.3. Özel Çevre Koruma Bölgeleri Yönetim Planları ve Projeleri 60
   - 3.4. Doğal Sit Alanları Projeleri 60
   - 3.5. Çevre Yönetimi 61
4. Sonuç ve Öneriler 61

Kaynakça 62

BÖLÜM IV DOĞAL AFETLERİN KENT PLANLAMASINDAKİ ETKİLERİ 65

Giriş 65

1. Doğal Afetlerin Birbirleri ile Etkileşimi ve Kentle İlişkisi 66
   - 1.1. Depremler 66
   - 1.2. Yangınlar 68
   - 1.3. Seller 74
   - 1.4. Toprak Kayması-Heyelan 77
   - 1.5. Hortum ve Fırtınalar 79

1.6. Tsunami 80
1.7. İklim Değişikliği 82
2. Kentsel Planlama Kararlarına Dayalı Önlemler 83
2.1. Önlemlerin öncelik sıralaması 83
2.2. Önlemlerin Göreceliliği 84
3. Sonuçlar 84
Kaynaklar 86

BÖLÜM V YAĞMUR BAHÇELERİNİN KENTSEL ALANLARDA UYGULANABİLİRLİĞİ VE FAYDALARI 89
1. Giriş 89
2. Yağmur Suyu Hasadı Yöntemleri 90
2.1. Bioswaleler 90
2.2. Yeşil çatılar 92
2.3. Geçirimli döşemeler 93
2.4. Yağmur suyu tankları 94
2.5. Yapılandırılmış sulak alanlar 95
2.6. Kuru dereler 96
2.7. Kurakçıl peyzajlar 97
2.8. Yağmur bahçeleri 98
3. Kentsel Alanlarda Yağmur Bahçeleri 101
4. Sonuç 105
Kaynakça 106

BÖLÜM VI BİR SİBERCBS UYGULAMASI OLARAK PEYZAJ BİLGİ SİSTEMİ: TÜRKİYE'DEKİ İLK UYGULAMA OLAN MALATYA İLİ PİLOT ALANI 109
1. Giriş 109
2. SiberCBS ve Siber Altyapı Kavramları 111
3. SiberCBS Örnekleri 112
4. Bölge-Alt Bölge Ölçeğinde Peyzaj-44 Peyzaj Bilgi Sistemi 114
5. Sonuç ve Öneriler 124
Kaynakça 127

BÖLÜM VII NEDEN EKOLOJİ?! 131
1. Giriş 131
2. Ekolojik Yaşam ve Çevre 132
3. Çevresel Bozunum Kapsamında Ekoloji'nin Temel Varlıklarında Durum 133
3.1. Çevresel Bozunum ve Su 133

3.2. Çevresel Bozunum ve Hava 136
4. Sonuç 137
Kaynakça 139

BÖLÜM VIII TARİHİ ANTAKYA EVLERİ VE PEYZAJ TASARIMI 141
1. Giriş 141
2. Materyal ve Metod 142
3. Antakya İle İlgili Kısa Bilgi 145
4. Tarihi Antakya Evlerinin Oluşumu 146
4.1. Tarihi Antakya Evlerinin Mimari Cephe Elemanları 148
4.2. Tarihi Antakya evleri peyzaj tasarımı ve tasarımı oluşturan unsurlar 149
5. Sonuç 151
Kaynakça 157

BÖLÜM IX KENTSEL DONATI ELEMANI OLARAK İŞARET VE BİLGİ LEVHALARININ KALİTE ÖLÇÜTLERİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ: RİZE ATATÜRK CADDESİ 159
1. Giriş 159
2. Materyal ve Yöntem 162
3. Bulgular 164
3.1. İşaret ve Bilgi Levhaları 164
4. Sonuç 169
Kaynakça 171

BÖLÜM X YEREL HALKIN SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZME BAKIŞ AÇISININ DEĞERLENDİRİLMESİ: GALYAN VADİSİ ÖRNEĞİ 173
1. Giriş 173
2. Bulgular 176
2.1. Doğal Yapı 176
2.2. Yapılaşmış Çevre 182
2.3. Tarihi ve Turistik Değerler 184
2.4. Sosyo-Ekonomik Yapı 188
2.5. Yerel Halk Anket Değerlendirmesi 188
3. Tartışma ve Sonuç 194
Kaynakça 198

BÖLÜM XI KENT PLANLAMALARINA ÇAĞDAŞ YAKLAŞIMLAR: KARABÜK KENT ÖRNEĞİ 203
1. Giriş 203
2. Sanayi Devrimi Öncesi ve Sonrası Kentler 205
2.1. Sanayi Devrimi Öncesi Kentler 205
2.2. Sanayi Devrimi Sonrası Kentler 206
3. İdeal Kent Modeli 208
3.1. Işınsal Kent 208
3.2. Güzel Kent Hareketi 209
3.3. Bahçe Kent Modeli 210
3.4. Lineer Kent Modeli 211
3.5. Uydu Kent Modeli 212
3.6. Molekül Kent Modeli 212
4. Karabük Kenti Planlama Süreci 213
Sonuç 220
Kaynakça 223

BÖLÜM XII ÇANAKKALE KENTİNDE YAYA ERİŞİMİNDE SÜREKLİLİK SORUNU 227
1. Giriş 227
2. Materyal ve Yöntem 229
2.1. Materyal 229
2.2. Yöntem 230
3. Bulgular 231
3.1. Çalışma Alanının Doğal ve Kültürel Özellikleri 231
3.2. Yaya Yollarının Tasarlanması ile İlgili Dikkate Alınması Gereken İlkeler 232
3.3. Çalışma Alanının Analizi 235
4. Tartışma ve Sonuç 243
4.1. Tartışma 243
4.2. Sonuç 246
Kaynakça 247

BÖLÜM XIII TAŞHAN MEYDANI'NDAN ULUS MEYDANI'NA BALIKPAZARI CADDESİ'NDEN ANAFARTALAR CADDESİ'NE 251
1. Giriş 251
2. Araştırma Alanın Değişimi ve Dönüşümü 252

2.1. 1920'lerde Ankara 252
2.2. Yangınlar ile Yok Olan Angora 254
2.3. Demiryolu, İstasyon Caddesi ve Taşhan Çevresi Karaoğlan Çarşısı 256
2.4. Ankara'nın 20. Yüzyıl Başlarında Genel Görünümü 260
3. Anafartalar Caddesi 263
3.1. Anafartalar Caddesinin Kültürel Mirasa katkıda Bulunan Yapıları 265
4. Sonuç 280
Kaynakça 281

BÖLÜM XIV KENT KİMLİĞİNE ETKİ EDEN TARİHİ YAPILARIN İNCELENMESİ; SİVAS KENTİ ÖRNEĞİ 285
1. Giriş 285
2. Materyal ve Yöntem 288
2.1. Materyal 288
2.2. Yöntem 289
3. Araştırma Bulguları 290
3.1. Çalışma Alanında Kent Kimliğinde Etkili Olan Tarihi Yapıların Analizi 290
4. Tartışma ve Sonuç 303
Kaynakça 308

BÖLÜM XV SÜRDÜRÜLEBİLİR YAĞIŞ SUYU YÖNETİMİ UYGULAMALARI 311
1. Giriş 311
2. Sürdürülebilir Yağış Suyu Yönetimi Uygulamaları Konsepti 312
3. Yapısal Sürdürülebilir Yağış Suyu Yönetimi Uygulamaları 316
3.1. Süzme/sızdırma uygulamaları 316
3.2. Geciktirme uygulamaları 319
3.3. Tutma/biriktirme uygulamaları 320
4. Yapısal Olmayan Yağış Suyu Yönetimi Uygulamaları 321
5. Yapısal Sürdürülebilir Yağış Suyu Yönetimi Uygulamaları Seçim Kriterleri 322
6. Sonuç 325
Kaynakça 326

BÖLÜM XVI KENTSEL TARIM VE KENTSEL TARIM TİPOLOJİLERİ 329
1. Giriş 329
2. Kentsel Tarım 331
3. Kentsel Tarım Tipolojileri 332
4. Sonuç 343
Kaynakça 344

BÖLÜM XVII ARAZİ YÜZEY SICAKLIĞI VE YAPILI ÇEVRE İLİŞKİSİ: ORDU KENT MERKEZİ ÖRNEĞİ 347
1. Giriş 347
2. Materyal ve Yöntem 349
2.1. Çalışma Alanı 349
2.2. Landsat Uydusundan Elde Edilen Termal Bantların Kullanılarak Arazi Yüzey Sıcaklığının (AYS) Hesaplanması 350
2.3. Spektral İndekslerin Hesaplanması 351
2.4. NDBI ve ISODATA Algoritması Kullanılarak Yapılaşmış Alanların Çıkarılması 352
2.5. İstatistiksel Analiz 353
3. Bulgular ve Tartışma 354
3.1. Arazi Yüzey Sıcaklığı (AYS), NDVI ve NDBI İndekslerinin Zamansal ve Mekânsal Dağılımı 354
3.2. Arazi Yüzey Sıcaklığı (AYS), NDVI ve NDBI Arasındaki İlişki 355
3.3. Arazi Yüzey Sıcaklığı ve Yapılı Çevre İlişkisi 357
3.4. Arazi Yüzey Sıcaklığı ve Yükselti İlişkisi 358
4. Sonuç 359
Kaynakça 361

BÖLÜM XVIII BİTKİ ÖRTÜSÜNDEKİ MEVSİMSEL FARKLILAŞMANIN NDVI TABANLI DEĞERLENDİRİLMESİ: FATSA-ORDU ÖRNEĞİ 365
1. Giriş 365
2. Materyal ve Yöntem 367
3. Bulgular ve Tartışma 370
4. Sonuç 376
Kaynakça 377

BÖLÜM XIX HIZ VE MEKÂN BAĞLAMINDA MOBİL KONUTLAR VE GELİŞİM SÜRECİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 381
1. Giriş 381
2. Mobil Konut Tanımı 384
3. Mobil Konut Gelişim Sürecine Etki Eden Faktörler 388
3.1. Kullanıcı Kimliği Etkileri 389
3.2. Sosyo-Kültürel Etkiler 389
3.3. Yersizlik Etkileri 390
3.4. Ekolojik ve Çevresel Etkiler 390
3.5. Teknolojik Etkiler 391
4. Sonuç 393
Kaynakça 394

BÖLÜM XX KENT VE SANAT 397

BÖLÜM XXI AYDIN KENTİ ÖRNEĞİNDE GENÇLİK PARKI ÇOCUK OYUN ALANININ YETERLİLİĞİ VE TASARIM İLKELERİ YÖNÜNDEN İNCELENMESİ 411
1. Giriş 411
1.1. Oyun Kavramı ve Önemi 411
2. Yapılan Çalışmalar 417
2.1. Materyal 417
2.2. Yöntem 418
3. Bulgular 421
3.1. Aydın İli ile İlgili Genel Bilgiler 421
3.2. Uzman Anketi Uygulaması ve Değerlendirmesi 425
3.3. Halk Anketi Değerlendirmesi 426
4. Tartışma 428
5. Sonuçlar 429
6. Öneriler 432
Kaynakça 433

BÖLÜM XXII BİR YEREL KALKINMA MODELİ CITTASLOW 437
1. Giriş 437
1.1. Kent, Kentleşme, Cittaslow Kavramları 437
2. Sonuçlar 459
Kaynakça 459

BÖLÜM XXIII ÇOCUK OYUN ALANLARINDA DOĞA DENEYİMİ TASARIMLARI 463
1. Giriş 463
2. Materyal ve Yöntem 467
3. Bulgular 468
3.1. Oyun Alanları 469
3.2. Peyzaj Müdahaleleri 471
3.3. Çocukların Eve Yakın Doğa Temelli Deneyimlerindeki Değişiklikler 474
3.4. Oyun Alanı Tasarımının Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Oyun Tercihlerine ve Davranışlarına Etkisi 477
3.5. Doğadaki Çocuklar 479
4. Sonuç ve Öneriler 480
Kaynakça 483

BÖLÜM XXIV EKOTURİZM POTANSİYELİNİN SAPTANMASI ÇALIŞMALARINDA HIZLI KIRSAL DEĞERLENDİRME TEKNİĞİNİN (HKD) KULLANILMASI; KARASU HAVZASI ÖRNEĞİ 487
1. Giriş 487
2. Materyal ve Methot 491
3. Bulgular 497
4. Sonuç ve Öneriler 505
Kaynakça 507

BÖLÜM XXIII

ÇOCUK OYUN ALANLARINDA DOĞA DENEYİMİ TASARIMLARI

Nature Experience Designs in Children's Playgrounds

Sima POUYA[1], Remziye YAYĞIN[2], Ruşena SÜRÜCÜ[3]

[1](Doç.Dr.), İnönü Üniversitesi,
e-mail: sima.pouya@inonu.edu.tr
Orcid: 0000-0001-6419-1756

[2](Doktora Öğr.), İnönü Üniversitesi,
e-mail: 36213624002@ogr.inonu.edu.tr
Orcid: 0000 0002 3128 1576

[3](Doktora Öğr.), İnönü Üniversitesi,
e-mail: 36213624001@ogr.inonu.edu.tr
Orcid: 0000 0002 7237 9027

1. Giriş

Çocuk ve Doğa

Çocuklar; fiziksel gelişimleri ve doğası gereği hareket etmek, tırmanmak, zıplamak, koşmak, yakalamak, yuvarlanmak, kazmak ve denge kurmak gibi eylemlere ihtiyaç duyarlar (Şekil 1). Doğanın sahip olduğu topoğrafya ve bitki örtüsü çocukların bu fiziksel ihtiyaçlarının karşılanmasında fırsat ve çeşitlilik sunmaktadır (Timur ve diğerleri, 2018). Doğanın çocuklar üzerinde sunmuş olduğu fırsatlar fiziksel gelişimle sınırlı değildir. Çocukların bilişsel, duyusal ve sosyal gelişimlerini de doğrudan etkilemektedir (Polat ve Demirci, 2021). Doğanın sürekli değişen ve gelişen yapısı yaratıcılığa ilham vermektedir. Doğal unsurlar üzerinde düşünme, odaklanma ve keşfetme aktiviteleri çocukları uyararak bilişsel gelişimlerine yardımcı olurlar (Öztürk ve Bayrak, 2017). Odaklanma ve düşünme yetisi gelişmiş çocuklar, kendi kendilerini kontrol edebilme açısından önemli bir yol kat ederler (Weeland ve diğerleri, 2019). Örneğin çocuklar ektikleri bir bitkinin yaşamını sürdürmesinde

onu sulamaları gerektiğini ya da hayvanların onlardan gelecek yiyecekleri beklediğini kendi kendine öğrenmeye başlar (Akyüz, 1979).

Şekil 1. Duvarsız Sınıflar Orman Okulları (Tokdemir, 2021).

Çocuklar duyularını aktif kullanabildiği ve merak ettiklerini gözlemleyebildiği bir ortamda daha hızlı öğrenirler (Köşker, 2019). Doğa, değişen yapısıyla farkındalık sağlama ve üzerinde gözlem yapılabilme imkânı açısından en iyi öğrenme ortamlarından biridir. Çiçekler, bitkiler, hayvanlar, manzaralar, rüzgâr ve güneş ışığı çocukların duyusal gelişimleri açısından doğal bir uyarıcı niteliğindedir (Akyüz, 1979). Farklı doku, renk ve kokulara sahip olan bitkiler çocukların dikkatini çeker, görme ve koklama duyularını harekete geçirir. Ayrıca bitkilerin kelebekler, kuşlar ve arılar gibi diğer canlılarla etkileşimini doğrudan görebilir ve üzerinde düşünebilirler. Rüzgâr eserken çıkardığı ses, rüzgârın etkisiyle hareket eden öğeler çocukların ilgisini çekmekle birlikte doğanın sunmuş olduğu gücün farkındalığını arttırmaktadır (Ergin, 2019). Toprak, kum, su taş ve çalılar oyun keşfi ve yaratıcılık sunmanın yanı sıra dokunma duyusunun gelişiminde önemli rol oynarlar (Yavuzer, 2003). Özellikle su, çocuklara sunduğu önemli duyusal gelişimin yanında kum ve toprakla birleştiğinde yaratıcı oyunlar için büyük bir potansiyel haline gelmektedir (Ergin, 2019). Doğayı tanımanın ve fark etmenin yanında doğanın bir parçası olma, yaşayarak öğrenme ve onu iyileştirme fırsatına erişmektedirler ayrıca doğal varlıklarla sağlam empatik ilişkiler kurmaktadırlar (Turgut ve Yılmaz, 2010; Taştepe ve diğerleri, 2016). Çocuklar doğadaki canlı varlıklarla temasta bulunacağı ve etkileşime gireceği imkânlara sahip olurlar (Büyüktaşkapu, 2012).

Çocukların doğayla bağlantılarını teşvik etmek veya düzeltmek için sıklıkla kullanılan araçlardan bazıları eğitim programlarıdır. Öncelikli olarak açık havada gerçekleştirilen eğitim programları, çocukların yerel çevreleri ile ilgili benzersiz deneyimler sunmaktadır (Mullenbach ve diğerleri, 2019). Doğal ortamlar arasındaki yumuşak sınırlar (doğada topoğrafya, su, bitki gibi öğelerle

var olan sınırlar, çocukların hareket etmelerini kolaylaştırmakta ve çevreleriyle etkileşimlerini arttırmaktadır. Çocuklar, uygulamalı deneyim oluşturma ve bitki örtüsünü manipüle etme fırsatına sahip olduklarında, doğal ortamlarla daha fazla etkileşime girmektedirler (Aminpour, 2021).

Doğa Temelli Çocuk Oyun Alanları

İnsanlık tarihi kadar eski olan oyun, tarih boyunca bazı değişikliklere uğrasa da günümüze kadar gelmiştir. Oyun, yaşamın ilk yıllarından itibaren çocuk gelişiminin her aşamasında etkili olması sebebiyle önemli bir yere sahiptir. Çocuk için oyun, yapmak zorunda olmadığı; kendiliğinden içten gelen eğlenme amacı ile yaptığı eylemdir. Oyun, gelişimin ve öğrenmenin tüm alanlarıyla ilişkilidir (Aksoy ve Dere Çiftçi, 2014). Oyun genel olarak eğlenmeyi amaçlayan fiziksel ve zihinsel etkinliklerin tümü olarak tanımlanmasının dışında gerçek bir eğitim aracı olup, okul öncesi ve okul yılları boyunca edinilen bilgilerin nesilden nesille aktarılmasını sağlar. Bunun yanında çocukların fiziksel, bilişsel, dilsel ve fiziksel gelişimlerini destekler (Gelişli ve Yazici, 2015).

Çocuk oyun alanları başlıca beş grupta sınıflandırılmaktadır:

- Geleneksel oyun alanları; genellikle çocukların fiziksel gelişimine yardımcı olacak standart malzemelerden jimnastik, salıncak, kaydırak, tahterevalli ve tırmanma gibi oyun ekipmanlarından oluşmaktadır (Kaya, 2020).
- Çağdaş oyun alanları; genellikle mimar ve peyzaj mimarları tarafından tasarlanan oyun alanlarıdır. İçerisinde barındırdığı karma yapıların doku, renk ve plastik kullanımının yaygınlaşması ile birlikte yeniden tasarlanarak geleneksel oyun alanlarından ayrılmıştır (Kaya, 2020).
- Doğal materyal oyun alanları, doğanın unsurlarının doğal formda bulunduğu bilinçli bir şekilde bir amaç için tasarlanan oyun alanlarıdır. Çocukların hayal gücünü kullanmasına, fiziksel güçlerini, sınırları zorlamalarına ve keşfetmeye yönelik olanak sağlar (Kaya, 2020).
- Macera materyal oyun alanları, başlangıçta bir oyun rehberi tarafından yönlendirildikleri oyun alanındaki alet ve elamanları efektif kullanarak oyun materyali oluşturdukları emniyetli alanlardır. Ekipmanlar sabit değildir ayrıca araç gereçlerle inşaat yapma, kale yapma ve yemek pişirme gibi yaratıcı oyunlarla gelişimi destekleyen alanlardır (Kaya, 2020).
- Yaratıcı materyal oyun alanları, çocuklara güvenli bir ortam sağlayan aynı zamanda zıplama alanları, renkli ve hareketli zeminler gibi oyun araçları sayesinde eğlenme ve yaratıcılık becerilerinin gelişimini önemli derecede etkileyen alanlardır (Kaya, 2020).

Doğa temelli çocuk oyun alanları genellikle gündelik hayattan uzaklaşmanın bir yolu olarak algılanır. Çocuk bakımında doğa temelli oyun alanları; çocukların gelişimleri, deneyimleri, risk almaları, keşfetmeleri ve dünyayı anlamaları için son derece önemlidir (Brussoni ve diğerleri, 2017). Doğa temelli çocuk oyun alanları çeşitliliği (yeşil alanların varlığı, spor odaklı olması, sosyal aktivitelere zemin hazırlaması, sessiz olması veya farklı oyun ekipman setleri içermesi gibi) çocuklar için fırsatlar sağladığı tespit edilmiştir. Farklı türde oyun deneyimleri yaş ve cinsiyet ayrımı olmaksızın fiziksel yeteneklerin gelişimini sağlamaktadır (Pérez-del-Pulgar ve diğerleri, 2021).

Çocukların doğa deneyimleri doğrudan, dolaylı ve temsili olmak üzere üç farklı biçimde gerçekleşir. Doğa ile doğrudan deneyim plansız ve fiziksel yakınlığı içerir. Orman alanları ya da bahçelerde yaşanılan deneyimler örnek verilebilir. Doğa ile dolaylı deneyim planlı, kontrol edilebilir ve kısmi fiziksel yakınlığı içerir. Bu tür bir deneyim hayvanat bahçelerinde, botanik bahçelerde ve açık hava çocuk oyun alanlarında gerçekleşir. Doğa ile temsili deneyim ise tamamıyla insan yapımı ortamlarda, kontrollü ve fiziksel yakınlık içermeden gerçekleştirilir. Teknoloji aracılığıyla doğa programları izlemek ve yazılı materyallerden doğa ile ilgili bilgiler edinmek örnek olarak verilebilir (Yağmur, 2019). Bu deneyimlerden en etkilisi doğayla gerçekleştirilecek doğrudan deneyimdir (Timur ve diğerleri, 2018).

Çocukların gelişiminde önemli bir yere sahip olan doğaya erişim ve doğa deneyimi, çeşitli sebeplerle sınırlandırılmıştır. Özellikle günümüzde küresel kentleşmenin hızla artması sonucunda, büyük şehirlerde doğada kendine bir yer edinemeyen, doğa ile doğrudan iletişim ve etkileşim kurabilme imkânları ellerinden alınan çocuklar vakitlerinin çoğunu kapalı alanlarda geçirmek zorunda kalmaktadırlar (Sofla, 2019). Çocukların temsili doğa deneyimi çağdaş toplumların en önemli sorunu haline gelmiştir (Onur, 2016). Kapalı alanlarda teknolojinin getirmiş olduğu imkânlara yönelen çocukların fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimleri olumsuz yönde etkilenmektedir (Ergin, 2019).

Günümüzde oyunların doğasının ve süresinin değiştiği, serbest oyun olanaklarının azaldığı, çocukların oyuna daha az zaman ayırdıkları, oyunun yetişkinler tarafından daha çok yapılandırıldığı ve dış mekânlardaki oyun alanlarının daha az kullanıldığı belirtilmektedir. Kentsel mekânlarda çocukların oyun oynamasına olanak veren ve kolay erişebilecekleri çocuk oyun alanları, aktif yeşil alanların önemli bir parçasıdır (Altay ve Kayabaşı, 2020). Hızlı kentleşme sonucu yapılaşmanın artması ve yeşil alanların azalması ile çocukların oynayacakları güvenli alanlar tetiklemektedir. Çocuk oyun alanlarının güvenliği

için yer seçimi ve yaş gruplarına göre tasarlanması önemli bir unsurdur (Kısakürek, 2019). Dolayısıyla bu araştırmanın amacı ülkemizde mevcut oyun alanlarının kapalı ortamdan çıkarılması, oyun alanlarında doğal ekipmanların kullanılması, güvenli olması ve ilgili merkezlerinin oyun tercihlerinde açık alanların daha aktif kullanılması gerektiğinin vurgulanması olmuştur. Bu doğrultuda yapılan seçili araştırmalar incelenerek önerilerde bulunmuştur.

2. Materyal ve Yöntem

Çocukların açık hava oyun alanlarındaki doğa deneyimlerini arttırmak, ülkemizde mevcut oyun alanlarının bu doğrultuda değişimine ve gelişimine öneriler sunmak amacıyla yapılan bu çalışmanın ana materyali doğa temelli oyun alanları üzerine gerçekleştirilmiş olan beş adet araştırma makalesinden oluşmaktadır. Bu araştırmalar seçilirken güncel olmasına, doğa deneyimleri ile ilgili gözlem ve analizlere yer verilmesine dikkat edilmiştir. Literatür çalışmasında Sciencedirect, Taylor & Francis, Ebscohost, Scopus, ve Dergi Park veri tabanlarından yararlanılmıştır. Araştırmaların incelemesinde; makalelerin amaçları, kapsamları, materyal ve yöntemleri, sonuçları ve varsa önerileri incelenmiştir. Sonuç olarak ta bu araştırmalar üzerinden ülkemiz için öneriler geliştirilmiştir. Seçilen araştırmalarla ilgili bilgilere Tablo 1'de yer verilmiştir.

Tablo 1. Çalışma Kapsamında Seçilen Araştırma Makaleleri

	Yazar Adı (Yayın Yılı)	Yayın Adı	Dergi Adı
1	(Brussoni ve diğ., 2017)	Oyun alanları: Erken çocukluk merkezlerinde doğaya dayalı riskli oyunu teşvik etmeye yönelik bir müdahalenin etkileri (Landscapes for play: Effects of an intervention to promote natüre-based risky play in early childhood centres)	Journal of Environmental Psychology
2	(Herrington & Studtmann, 1998)	Peyzaj müdahaleleri: peyzaj tasarımı için yeni yönler çocukların açık hava oyun ortamları (Landscape interventions: new directions for the design of children's outdoor play environments)	Landscape and Urban Planning
3	(Skår & Krogh, 2009)	Çocukların eve yakın doğa temelli deneyimlerindeki değişiklikler: spontane oyunlardan yetişkin kontrollü, planlı ve organize edilmiş etkinliklere (Changes in children's nature-based experiences near home: from spontaneous play to adult-controlled, planned and organised activities)	Children's Geographies
4	(Dyment & Timothy S. O'Connell, 2013)	Oyun alanı tasarımının okul öncesi dönem çocuklarının oyun tercihleri ve davranışlarına etkisi (The impact of playground design on play choices and behaviors of pre-school children)	Children's Geographies
5	(Beery & Jørgensen, 2018)	Doğadaki çocuklar: duyusal katılım ve biyolojik çeşitlilik deneyimi (Children in nature: sensory engagement and the experience of biodiversity)	Environmental Education Research

3. Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde, seçilmiş olan araştırma makaleleri incelenmiş ve sırayla açıklanmıştır.

3.1. Oyun Alanları

Erken çocukluk merkezlerinde doğaya dayalı riskli oyunu teşvik etmeye yönelik bir müdahalenin etkileri

Bu araştırmada Kanada, Vancouver 'de iki çocuk bakım merkezinin açık hava oyun ortamlarında doğa ve riskli oyun fırsatlarını artırmaya yönelik bir müdahalenin etkilerini tekrarlanan ölçümler ve karma yöntemler kullanarak incelemesi yapılmıştır. 2 ila 5 yaşları arasındaki 45 çocuğun oyun esnasında sosyal davranışı, psikolojik refahı ve fiziksel aktivitelerindeki değişiklikler ölçülmüştür. Sonuçlarda, depresif duygulanım, antisosyal davranış ve orta ila şiddetli fiziksel aktivitede önemli düşüşler gözlemlenirken doğal malzemelerle oyun oynama, bağımsız oyun oynamada prososyal davranışlarda artış görülmüştür. Brussoni ve diğerleri (2017), bu araştırmada yakınsak karma yöntemini (uygulamalı birden fazla araştırma) kullanmıştır (Çizelge 2). Veriler müdahale öncesi ve müdahale sonrası olmak üzere iki zaman diliminde toplanmıştır. T1; Şubat-Nisan 2014 tarihleri arasını kapsarken, T2; Mayıs-Temmuz 2014 tarihleri arasını kapsamaktadır.

Brussoni ve diğerleri (2017), ölçüler ve veri analizlerini 27 madde 5 (max 135) puanlık bir ölçekte derecelendirmiştir. Anketlerde belli testlerle çocukların sosyometrik durumu, her çocuğun ne kadar "baskın veya etkili" ve "popüler" olduğunu yaşıtlarıyla kıyaslayarak derecelendirilmiştir. Güçlü Yönler ve Zorluklar Anketi (SDQ) ve Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği Öğretmen Formu (PSBS-T) öğrenciler gözlemlenerek doldurulmuştur. Daha sonra fiziksel aktivite sayıları, enerji harcaması, atılan adımlar ve yoğunluk seviyesi çocukların bulunduğu her iki merkezde de olmuştur. Gözlem alanları, oyun aktivitesi ve sosyal etkileşimlere ilişkin gözlemler ve videokasetleri, her biri önceden seçilmiş sekiz çocuk üzerinde toplanmıştır. Ayrıca mekânsal davranış (alanda gezilen yerlerin çizgisel gösterimi) haritaları ile çocukların sahadaki hareketleri rapor edilmiştir.

Müdahale prosedürleri, Şekil 2'te verilen Merkez A'da ve Şekil 3'te verilen Merkez B'de görülmektedir. Brussoni ve diğerleri (2017) genel olarak bitkiler (bambu, çiçekli çalılar, çimen) ve doğal elemanlar (kayalar, çakıl, kum, deniz camı, taş döşeme) ekleyerek alanda iyileştirmeler yapmıştır. Müdahale sonrasında alan da yaratılan genel duygu manzaranın yumuşatması ve zemine renk katması olmuştur (Merkez B).

Şekil 2. T1 (solda) ve T2'de (sağda) A Merkezi'nin Vaziyet Planı ve Fotoğrafları

Şekil 3**.** Merkez B T1 (sol) ve T2 (sağ) vaziyet planı ve fotoğrafları (Brussoni ve diğerleri, 2017)

Brussoni ve diğerleri (2017) açık havada oynamanın ve doğaya tekrar tekrar gitmenin önemini oyun alanında gerçekleştirdikleri müdahalelerle açıklamıştır. Araştırma sonucunda ucuz ve tedarik edilmesi zor olmayan doğal objelerle oyun alanında iyileştirmelerin mümkün olduğu gösterilmiştir. Doğaya teşvik etmek için kanıta dayalı müdahaleli oyun, sağlığı ve refahı olumlu yönde etkileme potansiyeline sahiptir. Doğa; çocuklar için dış mekân oyun ekipmanlarının yüksek kaliteli ve pahalı olması gerektirmeden birçok fırsat sunabilir. Bu fırsat sunulurken karmaşık müdahalelere gerek kalmamıştır. Şekil 4'te yer alan ilk görsel müdahale öncesine aittir. Görselde çocukların birbirlerine oyuncak kamyon fırlattığı görülmekte ve ikinci görselde ise müdahale sonrası çocukların birlikte eğlenerek oynadığı anlaşılmaktadır. Şekil 5'te yer alan ilk görsel yine müdahale öncesine ait olup çocukların birbirlerini minderden itme anlarına tanıklık etmektedir. İkinci görselde ise birçok çocuğun kepçe ile bitkilere su taşıdığı gözlemlenmiştir.

Şekil 4. Müdahale Öncesi (Sol Görsel) ve Müdahale Sonrası (Sağ Görsel) Anlar (Brussoni ve diğerleri, 2017).

Şekil 5**.** Müdahale Öncesi (Sol Görsel) ve Müdahale Sonrası (Sağ Görsel) Anlar (Brussoni ve diğerleri, 2017).

Brussoni ve diğerleri (2017)'nin elde ettiği sonuçlar göre; Yedi Cs puanı (British Columbia Üniversitesi, çocuk ve aile sağlığı merkez araştırma etik kurulu tarafından düzenlenmiş açık hava oyun alanlarının çocuklar üzerindeki etkilerini puanlama planı) A merkezinde 44'ten 97'ye ve 35'ten 125'ye yükselmiştir. Merkez B'de maksimum puan: 135 olarak saptanmıştır. Anketler, Ortalama sosyometrik durum puanları Merkez A'da 3.42 ve merkez B'de 2.70 şeklinde derecelendirilmiştir. Prososyal davranış 1.29 'dan 3.96'ya, çocuk-öğretmen etkileşimi 0.40'dan 8.60'a yükselmiş, oyuna katılım eksikliği 0.88'dan 0.23'e düşmüştür. Alanların mekânsal davranış haritaları çocukların durma yerlerini "nokta" şeklinde belirterek alandaki hareketleri rapor edilmiştir.

3.2. Peyzaj Müdahaleleri

Peyzaj Tasarımı için Yeni Yönler, Çocukların Açık Hava Oyun Ortamları

Bu çalışmada oyun alanına doğal malzemenin yerleştirilmesinin ve mevcut bahçelerdeki diğer peyzaj unsurlarının eklenmesinin çocuk gelişimi için çeşitlilik

(sosyal, duygusal, bilişsel, fiziksel) sunacağı düşünülmüştür. Araştırmada video çekilerek ve 2 -6 yaş arası çocukların kısa öykülerinin yer aldığı notlarla veri toplanmıştır. Bu verilerin nitel analizi sonucunda bitki materyali ve diğer peyzaj unsurlarının yerleştirilmesinin gelişimlere neden olduğu gözlemlenmiştir.

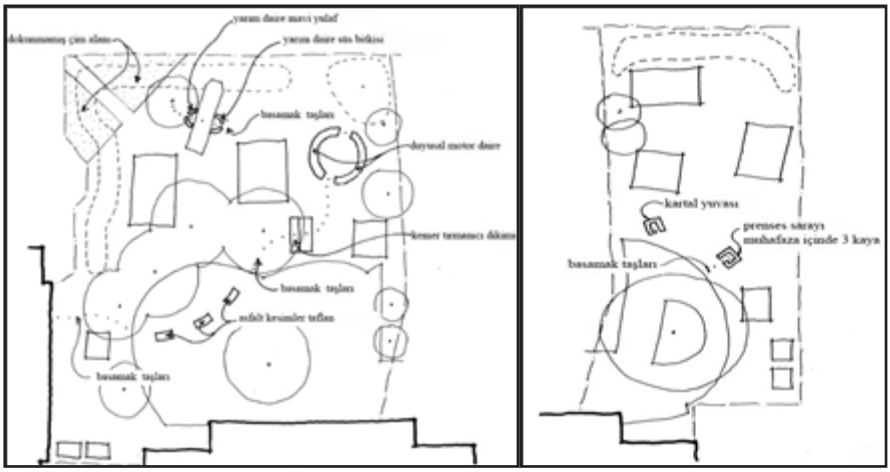
Araştırma Herrington ve Studtmann (1998) tarafından, Iowa Eyalet Üniversitesi, Çocuk Gelişimi Laboratuvar Okulu'nda gerçekleştirilmiştir. Bu Laboratuvar Okulu'nun Laboratuvar A (okul öncesi programı) ve Laboratuvar C (anaokulu programı) olmak üzere iki oyun alanı mevcuttur. Laboratuvar A'da, yaklaşık 30m yüksekliğinde bir tane Keçiboynuzu (*Ceratonia siliqua*) ağacı bulunmaktadır. Ağacın etrafında bir 15m çapında yükseltilmiş ahşap güverte bulunmakta içinde de küçük bir plastik oyun evi yer almaktadır. Üç sarıçam (*Pinus sylvestris*) 8 ve bir dağ çamı (*Pinus mugo*) asfalt alanı çevrelemektedir. Bahçe boşluğun arka kenarında 2x5m bir çim höyüğü yer almakta ve bu höyük zincir bağlantı çitine paralel uzanmaktadır. Laboratuvar C'de, ayrıca bir sundurma alanı, bir asfalt veranda ve oyun yapıları olan bir çim alanı içinde 40m yüksekliğinde çınar ağacı (*Platanus orientalis)* yer almaktadır. İki oyun yapısı avlunun güney kenarı boyunca ve bir oyun yapısı ise kuzey sınırı boyunca yer almaktadır.

Devlet Üniversitesi Iowa'daki Çocuk Gelişimi Laboratuvarı'da Herrington ve Studtmann (1998) tarafından geçici müdahaleleri içeren Faz I, kalıcı müdahaleleri içeren Faz II olmak üzere iki aşamalı gözlem yapılmıştır. Laboratuvar A'da (okul öncesi programı ve sabah), yaşları 2 -5 yaş arasında değişen 16 (8 kız, 5 erkek) çocuk bulunmaktadır. Laboratuvar C'de (anaokulu programı ve tam gün), 5-6 yaş arasında değişen 20 (12 kız, 8 erkek) çocuk bulunmaktadır.

Çalışmanın ilk şaması olan Faz I'de dört kişi, seçilen çocukların 1995 yılı yaz ve sonbaharı ve 1996 yılı kış sezonu davranışları gözlemlenmiştir. Mevcut Lab A ve Lab C'de çocuk oyunlarının doğal olarak meydana geldiği kaydedilmiştir ve her iki oyun alanında mevsimsel peyzaj müdahaleleri yapılmıştır. Çalışmanın ikici aşaması olan Faz II'de ise araştırmacılar alana bitki materyali ile müdahale etmiş ve Haziran 1996-Eylül 1996 tarihleri arasında 23 çeşit bitki, malzeme ve 20 prizma taşı yerleştirmiştir.

Araştırmanın amacı, mevsimsel değişiklikleri yansıtan müdahalelerle birlikte değişen elementler (su, rüzgar, bitkiler) kullanılarak çocukların doğal elemanlarla meşgul olmasını teşvik etmektir. Herrington ve Studtmann tarafından: kış sezonunda, buz heykelinin içinde donmuş kuş tohumları kullanılmıştır. İlkbahar sezonunda, gölgelik yapması adına oyun yapılarının

üzerine büyük bir kanopi (saydam yapı) planlanmış, çocukların kumda kova ve küreklerle oynaması sağlanmıştır. Yaz sezonunda su heykeli ve doğal çam kozalakları, zambak sapları, süt otu oyun pervane podları bahçeye rastgele yerleştirilmiştir. Laboratuvar A'da beş dikim müdahalesine yer verilmiştir. Resmi grup etkinlikleri için sosyal bir alan yaratarak dairesel form ve boyut tasarlanmıştır. *Daylily çiçeği*, Eğreltiler *(Pteridophyta)* otlarından oluşan bir ekim yatağı yerleştirilmiştir. Asfalt alanda üç kesim yapılmış ve altuni taflan (*Euonymus japonica aurea)* dikiliştir (Şekil 6).

Şekil 6**.** Laboratuvar A: Faz II Müdahalelerinin
Mekânsal Yerleşimi, Lab C: Faz II Müdahalelerinin Mekânsal Yerleşimi

Laboratuvar C'de, taflan ve mazı (*Thuja occidentalis*) çimenli açık alanda yer almaktadır. Alanların konfigürasyonu ve basamak taşları 'peyzaj temelli' bir tasarım yaklaşımı kullanılarak belirlenmiştir. Bu aynı yaklaşım California Üniversitesi oyun bahçesini tasarlamak için kullanılmıştır (Neville, 1994; Herrington, 1997).

Peyzaj Mimarlığı ve Çocuk Gelişimi yüksek lisans öğrencileri yaklaşık 20 saat videokasetleri analiz etmiştir. Analizler esasında notlar alınmıştır. Faz I için; müdahale, etkileşim süresi, müdahale öncesi ve sonrası davranış değişikliği kriterlerine göre notlar alınmıştır. Faz II için; hangi çocukların müdahalede bulunduğu, kaç çocuğun meşgul olduğu, etkileşim süresi, davranış ve hareket yolları kriterlerine göre kayıtlar alınmıştır. Video kaydı alarak çocukların 20 dakika boyunca takip edilmiştir. Serbest oyunda avlu boyunca hareketleri kaydedilmiştir.

Herrington ve Studtmann (1997)'ın elde ettiği sonuçlara göre dış mekânda özel alanlarının olmaması, kamusal alanlara karşı korku ve şiddetlerin oluşumu ve ebeveynlerin yoğun olmaları çocukların doğadan uzak olmalarına sebep olmuştur. Çocukların haftada 40-50 saat kadar zaman harcadıkları görülmüş; oyun alanları kurumsal, ticari ve diğer ev dışı bakım durumlarında çocuklar için birincil yerlerden biri olmuştur. Küçük çocukların deneyim kazanabilecekleri doğa, aynı zamanda peyzajın arenasıdır.

3.3. Çocukların Eve Yakın Doğa Temelli Deneyimlerindeki Değişiklikler

Spontane Oyundan Yetişkin Kontrollü, Planlı ve Organize edilmiş Etkinliklere

Çalışma; Norveç'in Innlandet ilçesinde, Ringsaker Belediyesi'nde yer alan Brumunddal kasabasında, Skår ve Krogh (2009), tarafından yapılan nitel bir vaka çalışmasıdır. Bu çalışma hem çocukların somut doğa temelli deneyimlerine hem de doğa deneyimlerinin çocukların günlük yaşamlarının nasıl şekillendiğine ve etkilendiğine odaklanarak, konuyu fenomenolojinin teorik çerçevesini kullanarak keşfetmeyi amaçlamaktadır. Norveç'teki birçok insanın doğaya erişimi oldukça rahattır. Buna rağmen, yarı-kırsal alanlarda bile birçok insan doğa alanlarından az olarak veya hiç yararlanmamaktadır. Bu araştırma için iki konut alanı seçilmiştir. Birinci konut alanı büyük fiziksel alan içermekte; ikinci konut alanının yakınındaki evlerden doğa alanlarına erişimi sınırlayan engeller (bir otoyol ve demiryolu) bulunmaktadır. Her iki konut alanı da farklı doğa alanlarına (göl, ormanlar, tepeler ve nehir) yakındır.

Araştırmacı görüşmeler ve analizler Skar ve Krogh (2009) tarafından kaydedilmiştir. Görüşmelerin çoğu doğa ortamında gerçekleşmiş veya muhbirlerin evlerinde yapılan konuşmalarla desteklenmiştir. Açık havada hem araştırmacı hem de konuşma partneri daha rahat hissettikleri için sohbet daha rahat hissettirmiştir. Aynı zamanda doğada yapılan yürüyüşlerde sessiz olmak, bir şeyleri duraklatmak, yansıtmak ve düşünmek için fırsatlar sunmuştur.

Araştırmanın literatür çalışmalarına göre: doğa temelli oyun alanları vurgulanmış daha sonra iki temaya göre analiz edilmiştir. Analizler yıllara göre ele alınıp farklı yazarlar tarafından incelenmiştir. Buna göre: 1945'ten sonraki üç dönem boyunca muhbirin çocukluğunda eve yakın doğanın kullanımına ve çocukların açık havada oyun ve aktivitelerindeki değişikliklere ilişkin bakış açılarına yer verilmiştir.

Yıllara göre çocukluk döneminde yakın bölgelerdeki doğa deneyimleriyle ilgili anlatılar:

- 1945-1960 Dönemi: Katılımcıları neredeyse yarısı çocukluk dönemlerini 1945-1960 arasında geçirmiştir. Onların anıları, doğal çevreyi kullanmaları hem görev hem de oyunla ilgili ayrıntıları içermektedir. Böğürtlen toplamak, diğerleriyle birlikte olmak, odunculuk yapmak ve sebze bahçelerini ayıklamak gibi işlere katılmışlardır. Bu dönem ulaşımında araç kullanımı oldukça düşük olmakla birlikte ulaşım çoğunlukla yürüyerek, bisikletle, kayakla ya da ayaklı kızaklarla yapılmaktadır. Katılımcıların hiçbiri doğal çevrede oluşturulan rekreasyon alanlarının yetişkinlerle paylaşıldığından bahsetmemiştir. Ancak bazıları farklı yaş grubundan çocukların birlikte oynadığından ve hem erkek hem de kız çocukların bir arada olduğundan bahsetmiştir. Bu dönem çocukları herhangi bir aktivite ya da bir oyun için belli bir alana gitmek yerine yaşadıkları mahallede oynamayı alışkanlık edinmiştir.
- 1960- 1980 Dönemi: Bu dönemlerde çocukluk geçiren bireyler tarafından oyunun baskın bir faaliyet olduğu ve boş zamanlarının daha fazla olduğu belirtilmiştir. Bazıları demiryolu boyunca koştuklarını hatırlamıştır. Yakındaki ormanda oynamak, ağaç evler inşa etmek, gölde yüzmek için sıraya girildiği ve yerel alanların futbol ve diğer top oyunları için kullanıldığı belirtilmiştir. Açık hava oyununda kız ve erkeklerin birlikte oynadığı etkinliklerin varlığından bahsedilmiştir. Bazı bireyler ailelerinin hafta sonları yürüyüş turlarına ya da kayak gezilerine katıldıklarını söylemiştir. Yaşam alanları doğaya yakın olan ebeveynler, çocuklarının doğada yaşadıkları deneyimlerin ve fiziksel aktivitelerin oyun alanlarına aile denetimiyle ulaşılmasına bağlı olduğunu belirtmiştir.

43 yaşındaki bir katılımcı anne, çocukluk döneminde izcilik grubunda olduğunu, ama ulaşım zorluğu yaşadıklarını ifade etmiştir. Günümüzde ise ulaşım için birçok imkanın bulunduğunu fakat zamanın kısıtlı olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde, bir bilgi kaynağında, aşırı yoğun çalışan aile yaşamının çocukların özgürlüklerini nasıl etkilediğine dikkat çekmiştir. 44 yaşındaki katılımcı bir baba, hafta içi çok yoğun olduğunu bu nedenle hafta sonunu rahatlamak için ayırdığını dile getirmiştir. Dolayısıyla çoğu ebeveyn dinlenme vakitlerin çocukları için yeterli vakti ayıramadıklarından, çocuklar daha az sosyalleşmekte ve daha az aktivite kazanmaktadır. Çocuklar açık havada kendiliğinden oynamak yerine teknolojik aletlerle ve sanal oyunlarla oynar hale gelmektedir.

Norveç Sağlık Müdürlüğü (2008), Norveçli çocukların hafta içi günlerde hafta sonlarına göre fiziksel olarak daha aktif olduklarını belirtmiştir. 35

yaşındaki katılımcı bir baba 13 yıldır Norveç'te yaşadığını ve hayatın Norveç'te daha organize olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmada her ne kadar ev yakınındaki doğa deneyimlerinin miktarındaki değişiklikler açıklanmamışsa da katılımcılar, doğa alanlarının kullanımındaki azalmayı bazı örnekler vererek açıklamıştır. Özellikle serbest oyunla ilgili olarak bilgi verenler, çocukken kullandıkları küçük yeşil alanın şimdi büyüyüp geliştiğini ifade etmiştir.

Bazı veliler ayrıca okul ödevlerinin daha fazla olduğunu ve bu durumun boş zaman aktivitelerini olumsuz etkilediğini söylemiştir. Bu nedenle, açık alanda spontane gelişen oyunlara zaman yetmesini açıklamışlardır. 43 yaşındaki katılımcı bir anne en küçük kızının okuma yazma sorunu olduğunu ve düzenli takip edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Güneşli günlerde kızının kapalı alanda ödev yapmak zorunda kalmasına üzüldüğünü dile getirmiştir. 39 yaşındaki farklı bir katılımcı anne, günümüzde çocukların spontane değil anlaşmalı olarak dışarı çıktıklarını belirtmiştir.

Aynı ebeveynler, internet ağının artık çocuklarının hayatlarının bir parçası olduğunu da belirtmektedir. Çocukların arkadaşlarıyla dışarıda buluşmak yerine internette sohbet etmeyi tercih etmelerini dile getirmektedirler. Ebeveynler, gençlik dönemlerinde açık havada büyük gruplar halinde zaman geçirdiklerini, çocuklarının ise sadece birkaç arkadaşla ve genellikle ev ortamında buluştuklarını dile getirmiştir. Ebeveynlere göre, gitgide dışarıdaki alanlara karşı artan güvensizlik nedeniyle, birçok çocuk artık tren raylarını, yakındaki göl veya otoyolları gibi alanları oynamak için seçememektedir. Çocuklar daha önce yaya olarak kestirme yollara giderken, ebeveynler artık artan tren ve karayolu trafiği nedeniyle buna müsaide etmemektedir. Bunların hepsi çocukların oyun için gidebilecek açık alanların kısıtlanmasına sebep olmuştur.

38 yaşındaki katılımcı bir anne, bahar mevsiminde erken saatlerde düzenlenen futbol antrenmanlarına çocuklarının yalnız gitmek zorunda kaldığından ve bu durumdaki tedirginliklerinden bahsetmiştir. Bu durum ebeveynlerin çocuklarını organizasyonlara gönderme eğilimindeki kaygı ve korku derecesinin artmasına sebep olmuştur. Ebeveynler çocuklarını dışarı çıkmaya ve başkalarıyla oynamaya teşvik etmek yerine kontrollü faaliyetleri tercih etmeye başlamıştır. Bir ebeveyn, çocukları organize faaliyetlere göndermenin hem güvenli hem de kolay olduğunu dile getirmiştir. Böylece hazırlanmış ve düzenlenmiş etkinliklere katılım düzeyleri artmıştır. Keşfedici doğa temelli deneyimler yerine, belirsizlik ve kendi kendine başlatılan doğa temelli faaliyetler güvensizliğe sebep olmuştur.

3.4. Oyun Alanı Tasarımının Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Oyun Tercihlerine ve Davranışlarına Etkisi

Bu araştırmanın amacı birbirinden farklı açık hava oyun alanlarına sahip dört adet Avustralya okul öncesi merkezinde çocukların nerede ve nasıl oynamayı tercih ettiklerini incelemektir. Dyment ve O'Connell (2013)'e göre gelişmiş ülkelerde çalışan ebeveynler okul öncesi çağındaki çocuklarına bakmaları için resmi ve resmi olmayan çeşitli seçenekler kullanmıştır. Okul öncesi merkezler, aile ve ev kreşleri gibi resmi kurumlar tercih edilebildiği gibi akraba ve bakıcı gibi resmi olmayan seçenekler de tercih edilebilmektedir. Özellikle son yıllarda resmi çocuk bakım kurumlarına olan güven ve talep artmıştır. Bu durum çalışan annelerin sayısındaki artışla doğru orantılı olabilmektedir. Dolayısıyla çocuk vaktinin büyük bir bölümünü geçirdiği bu merkezlerden edindiği kazanımlarla hayatının birçok yönünü şekillendirmektedir.

Okul öncesi merkezlerinin iç tasarımlarının öğrenme çıktıları ile ilişkileri üzerine çok sayıda araştırma yapılmıştır. Pek çok okul öncesi merkez, öğrenme deneyimlerini en üst düzeye çıkarmak, güvenli ve geliştirici öğrenme alanları oluşturmak için bilinçli bir şekilde tasarlanmıştır. Bunların yanı sıra çocukların oynamak, hayal kurmak, etkileşim kurmak, konuşmak, keşfetmek ve olumlu olumsuz sosyal beceriler edinmekte büyük bir rolü olan, vakitlerinin küçük ama önemli bir bölümünü geçirdikleri geleneksel oyun alanları mevcuttur. Potansiyel önemlerine rağmen birçok oyun alanı çok sert ve hayal gücünden yoksun yerlerdir. Mantıklı bir şekilde tasarlanan okul öncesi merkezlerinin iç mekânlarının aksine plansız tasarımlar söz konusudur. Geleneksel oyun alanlarının en geniş alanları kaldırım ve çimen olmak üzere tasarlanmıştır (Dyment ve O'Connell, 2013).

Dyment ve O'Connell (2013), çocukların oyun alanındaki deneyimlerini geliştirmek için fiziksel ve sosyo-kültürel sorunları araştırmış, denetimli fiziksel aktivite programlarının daha fazla çocuğun hareket etmesi ve oynaması üzerinde olumlu etkiye sahip olacağını düşünmüştür. Böylece çeşitli aktivite ve tasarım özellikleri içeren oyun alanlarına sahip dört okul öncesi eğitim merkezinde iki araştırma sorusu üzerinde çalışılmıştır;

- Çocuklar (cinsiyetten bağımsız olarak) çeşitli oyun alanları sunulduğunda nerede oynamayı seçerler?
- Oyun alanlarında ne tür oyun davranışları teşvik ediliyor?

Araştırmada tek bir organizasyon tarafından yönetilmekte, benzer direktif ve politikalar uygulamakta olan dört adet merkezin konumlandığı bölgenin sosyo-ekonomik durumu, sahip oldukları oda sayısı, oda başına düşen çocuk sayısı ve eğitmen sayısı belirlenmiştir.

Dyment ve O'Connell (2013)'nin bu dört merkezi seçme amacı dış mekan oyun alanlarındaki belirgin farklılıklardır. Bu durum tasarım ile okul öncesi çocukların oynayacakları yer seçimi arasındaki ilişkinin araştırılmasına olanak sağlamıştır. Dört merkezin her birinde, açık hava oyun alanı hedef alanlara bölünmüştür. Oyun alanı hareket ve oyun imkanı sunan ve benzer tasarım öğelerine sahip bölümlere ayrılmış ve 8 hedef alan belirlenmiştir. Dört merkez arasında açık hava oyun alanlarının tasarımı farklılık gösterdiğinden, hedef alanların sayısı da farklılık göstermiştir. Merkez A'nın yedi hedef alanı; Merkez B'nin altı hedef alanı; Merkez C'nin dört hedef alanı ve Merkez D'nin altı hedef alanı olduğu sonucuna varılmıştır.

Dyment ve O'Connell (2013) veri toplamak için Gençlerde Oyun ve Boş Zaman Aktivitesini Gözlemleme Yöntemini (SOPLAY) kullanmıştır. Bu yöntem sistematik, periyodik taramaları içermektedir. Her tarama sırasında, her bir hedef alandaki kız ve erkek çocukların sayısı, anlık zaman örneklemesi kullanılarak sayılmıştır. Bir hedef alanın her taraması sırasında, en çok çocuğun meşgul olduğu baskın oyun faaliyeti türü kaydedilmiştir. Oyun faaliyet türleri ise "fonksiyonel, yapıcı, sembolik, kendine odaklı ve iletişim (konuşma)" olmak üzere beş sınıfa ayrılmıştır.

Dyment ve O'Connell (2013) her okul öncesi eğitim kurumunda her hedef alanları 40 kez taramış, her tarama sırasında kız ve erkek çocukların sayısını kaydetmiştir. Her okul öncesi merkezinin farklı sayıda hedef alanı olduğu için, sonuçtaki tarama sayısı Merkez A için n = 280 tarama, Merkez B için n = 240 tarama, Merkez C için n = 160 tarama ve Merkez D için n = 240 tarama şeklinde değiştiği sonucuna varmıştır. Böylece, SOPLAY (Gençlerde Oyun ve Boş Zaman Aktivitesini Gözlemleme Yöntemi) prosedürlerini kullanarak dört merkezin tamamında toplam 920 tarama yapmış, gözlenen çocuk sayısına göre A Merkezinde 649, B Merkezinde 765, C Merkezinde 512 ve D Merkezinde 435 çocuk gözlemlemiştir. Dyment ve O'Connell (2013)'in bulduğu sonuçlara göre A Merkezinde fonksiyonel ve kendine odaklı oyun türleri ile doğal unsurların yer aldığı hedef alanının tercih edildiği, B Merkezinde fonksiyonel oyun türü ile yumuşak zemin ve asfaltlanmış genişlik hedef alanlarının tercih edildiği, C Merkezinde fonksiyonel oyun türü ile asfaltlanmış genişlik ve kum havuzu hedef alanlarının tercih edildiği, D Merkezinde ise kendine odalı oyun türü ile yumuşak zemin hedef alanının tercih edildiği görülmüştür.

3.5. Doğadaki Çocuklar

Duyusal Katılım ve Biyolojik Çeşitlilik Deneyimi

Norveç' bir kreşte yapılan bu araştırmanın amacı azalan küresel biyoçeşitlilik ile çocukluk döneminde doğa deneyiminin yetersizliğine ilişkin endişeler göz önüne alınarak çocukluk döneminde doğa deneyiminin, biyolojik çeşitliliğin önemli bir parçası olma potansiyelini gün yüzüne çıkarmaktır. Beery & Jørgensen (2018)'e göre doğa deneyiminin yok olmasına ilişkin endişeler, çocukların kendi etkinlikleri aracılığıyla biyolojik çeşitlilik ile fiziksel bağlantı kurabilecekleri duyusal etkileşim fırsatlarının azalması sonucunda oluşmaktadır. Doğa deneyiminin yetersizliğine ilişkin endişelerden biri teknolojinin yoğun ve çoğunlukla pasif tüketimidir. Bu durum sözsüz iletişimi ve kapalı eğitim ortamlarının gelişimini tetiklemektedir. Ayrıca çağdaş yaşam, duyusal indirgeyiciliğe yol açtığından dolayı insanın doğadan kopmasını tetiklemektedir. Çocukların bilişsel, sosyal, duygusal ve ahlaki gelişimlerinde doğrudan ve somut deneyimlerin yerini hiçbir düzeyde sanal dünya ürünü alamayacaktır.

Beery ve Jørgensen'ın (2018) biyoeşitliliğin azalması üzerindeki endişelerden kastı ise doğadaki biyotik ve abiyotik faktörlerin zarar görmesidir. Araştırmalara göre temsili bitki ve hayvan popülasyonu 1970'den 2014'e kadar %52'lik bir düşüş göstermiştir. Beery ve Jørgensen, dünya üzerinde artan kentleşmenin sıklıkla kritik habitat tahribatına tekabül ettiği kayıtlarından hareketle biyoçeşitliliğin azalmasını kentleşme oranıyla bağlantılı olduğu söylemektedir. Ayrıca küresel biyoçeşitlilik kaybının, azalan doğa deneyimiyle bağlantılı olduğunu ve bu bağlantıyı kabul eden eylemin hem insan refahına hem de biyoçeşitliliğin korunmasına hizmet etme potansiyeline sahip olduğunu düşünmektedir.

Çocuklukta doğaya düzenli erişimin, biyolojik çeşitlilik deneyimlerini destekleyerek yok olma zorluğuyla yüzleşme çabasının önemli bir parçası olduğunu savunan Beery ve Jørgensen (2018), bu araştırmayla; hızla azalan biyoçeşitlilik ve azalan doğa deneyimi sorununa dikkat çekmeyi ve nasıl ele alınacağına dair bir tartışmaya katkıda bulunabilmeyi hedeflemektedir.

Araştırmada çevre eğitiminin ve doğa deneyiminin, biyoçeşitliliği anlamlı hale getirmede önemli bir role sahip olduğu düşünülmekte ayrıca biyoçeşitlilik kavramının öğrencilerin "dünyalarını varoluşsal bir şekilde inşa etmelerine, eleştirmelerine, özgürleştirmelerine ve dönüştürmelerine" katkı sağladığı vurgulanmaktadır. Doğal çeşitlilikle doğrudan etkileşim, somutlaşmış deneyimi öğrenme sürecinde önemli bir unsur olarak ele alınmaktadır. Çalışma

kapsamında biri yetişkinler üzerinde diğeri çocuklar üzerinde olmak üzere iki deney gerçekleştirilmiş ve çocuklukta doğaya erişimin pratik öneminin vurgusu yapılmıştır.

Analizler sonucunda çevre eğitimi ve doğaya yakından erişim üzerine kritik veriler elde edilmiştir. Beery ve Jørgensen (2018)'ın yapmış oldukları bu araştırmanın çıkış noktası çocuklukta somutlaşan doğa deneyiminin tam olarak neye benzediğinin bir resmini sunmaya çalışmıştır. Dolayısıyla somutlaştırılmış çevre anlayışının geliştirilmesi için çocukluk duyusal deneyimlerin önemi ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Çocuklar üzerinde gerçekleştirilen etnografik araştırma sonucunda çocukluk döneminde doğada geçirilen zaman içinde toplama, oynama ve keşfetmenin duyusal ve çevresel deneyim için zengin bir yol olduğu fikri desteklenmiştir. Yetişkinlerin doğada geçirdikleri zamana ilişkin zengin duyusal (tat, koku, ses, dokunma) deneyimlerini hatırlayabildikleri görülmüştür. Çocukların ise günlük hayatlarını dışarıda geçirerek ve aynı ortamları düzenli ziyaret ederek duyusal deneyimlerini oyun ve keşifle birleştirdiği gözlemlenmiştir. Beery & Jørgensen (2018)'a göre zengin duyusal hatıraların gücü ve düzenli gözlemler, çocukların kendi etkinlikleri aracılığıyla biyolojik çeşitlilik ile bağlantı kurduğu potansiyel değerlerdir. Çocukların çevreyi oyunla keşfetmeleri ekolojik bilgiyle doğrudan bağlantılıdır. Biyoçeşitlilik deneyimine karşı gerçekleştirilen bu odaklanma biyolojik çeşitliliğin korunmasında önemli bir bilinç ve kritik bir noktadır. Çocuklukta somutlaştırılmış doğa deneyimleri yararlı bir eğitim stratejisinin parçasıdır. Beery ve Jørgensen (2018); çalışma sonucunda bahsettikleri bir kelebeğin dönüşüm sürecini gözlemlemenin, bir denizyıldızının göze ve ağza sahip oluşunu fark etmenin 'eğlenceli gerçekler' diye adlandırdığımız şeyler değil, bilgi olduğunu öne sürmektedir.

Beery & Jørgensen'ın araştırma sonucunda elde ettiği bir başka sonuç doğa deneyimi fırsatını desteklemek için doğaya yakın erişimin değeri olmuştur. Bu tür erişimin potansiyelini onlara, doğaya girişini coşkuyla açıklayan katılımcılardan biri hatırlatmıştır. Doğaya erişim günümüzde çağdaş yaşamın getirdiği zorluklardan biridir. Bu nedenle çalışmada; ebeveynler, halk sağlığı görevlileri, peyzaj tasarımcıları, şehir tasarımcıları gibi sorumluların ve eğitimcilerin; çocukların doğaya yakından erişimini sağlama konusunda büyük role sahip oldukları dile getirilmiştir.

4. Sonuç ve Öneriler

Brussoni ve diğerleri (2017)'nin doğa temelli açık oyun alanları içeren farklı merkezlerde 2 ila 5 yaş arası çocuklar üzerine yaptığı çalışma sonucunda; riskli

oyunda, anti sosyal davranışta ve oyuna katılım eksikliğinde önemli düşüşler olurken, doğal malzemelerle oynamada, çocuk-öğretmen etkileşiminde ve prososyal davranışlarda artma olduğu gözlemlenmiştir. İş gücünün arttıkça ebeveynlerin evde çocuklarla zaman geçirdiği sürenin azaldığı görülmüştür. Bu neticede çocuk bakım merkezlerinin doğayla içe içe ve tasarım kriterlerine uygun olması çocuk sağlığı için önem arz etmektedir.

Herrington ve Studtmann (1998)'nın peyzaj müdahaleleri adlı araştırma makalesinde; mevcutta bahçesi olan iki alana bazı peyzaj materyalleri eklenerek çocuklar üzerine sosyal, duygusal, bilişsel, fiziksel etkileri gözlemlenmiştir. Araştırmacıların müdahaleleri mevsimlere göre değişklik göstermektedir. Kış mevsiminde dağ kızağı ve kürek çekme, ilkbaharda sallanma ve kum oyunu, yazda oyun yapılarına tırmanma ve mevcuttaki höyüğün arkasına saklanma; sonbaharda yaprakları yığın halinde tırmıklama ve ağaç düşen çiçek tomurcuklarını toplama gibi etkinlikler yapılmıştır. Bu etkinlikler sonucunda çocukların dokunma duyusunun gelişim gösterdiği, birbirlerine karşı şiddettin azaldığı, ebeveynlerin diğer zamanlara göre evde onların daha mutlu olduğu görülmüştür. Dolayısıyla çocuklar, oyun evlerinde haftada yaklaşık 40 ila 50 saat kadar zaman harcadığı için oyun alanları iyi tercih edilip tasarlanması gerekmektedir.

Skår ve Krogh (2009)'un araştırma makalesinde; 1945 ve sonraki üç dönemde çocukluk dönemini geçirmiş olan katılımcıların çocukken neler yaptıklarını ve günümüz çocuklarının neler yapıyor olduklarını inceleyerek elde edilen verilere göre analizler yapılmıştır. Araştırmada çocukların eve yakın doğa temelli deneyimlerinden ve spontane (kendiliğinden gelişen) oyunlardan yetişkin kontrollü, planlı ve organize etkinliklere nasıl geçiş yaşadıkları ifade edilmiştir. Çocuklar daha önceleri doğal alanlara ulaşırken yaya olarak kestirme yolları tercih ederken, günümüzün artan tren ve karayolu trafiği nedeniyle ebeveyn kontrolü olmadan doğal alanlara ulaşım sağlayamamaktadırlar. Bu tür fiziksel kısıtlamalara ek olarak, sosyal korku da oluşmaktadır. Oyun oynamak ya da dışarıda vakit geçirmek isteyen çocuklar, bu ihtiyaçlarını gidermek için ebeveynlerine ihtiyaç duymaktadır. Günümüz çalışma şartlarında çocuklarına yeterli vakti ayıramayan ebeveynler, onların kapalı ortamlarda vakit geçirmelerine sebep olmaktadır. Dolayısıyla doğaya erişimde fiziksel koşulların uygun olması ne kadar önemliyse, bu konuda ebeveynlerinde bilinçli ve özverili olması da o kadar önemlidir.

Dyment ve O'Connell (2013)'in oyun alanı tasarımının çocukların oyun tercihlerine ve oyundaki davranışlarına etkisini ortaya koyma amacıyla

gerçekleştirdikleri araştırma makalesinde; çocuk bakım merkezlerinin sahip oldukları farklı oyun alanlarında çocukların farklı oyun etkinliklerine yöneldikleri görülmüştür. Cinsiyetten bağımsız olarak her çocuk bulunduğu ortamın şartlarına göre çeşitli oyun türleri geliştirebilmektedir. Dolayısıyla oyun alanlarının tasarımı, çocukların geliştireceği oyun türlerini ve oyundaki davranışlarını doğrudan etkilemektedir.

Beery ve Jørgensen (2018)'ın çocukluk döneminde somutlaşan doğa deneyimlerinin önemini açığa çıkarmayı hedefledikleri araştırma makalesinin sonuçlarına göre; doğada gerçekleştirilen düzenli gözlemler ve deneyimler zengin duyusal hatıralara dönüşmektedir. Dolayısıyla çocuklar kendi etkinlikleri aracılığıyla biyolojik çeşitlilikle bağlantı kurmaktadırlar. Burada öne çıkan en önemli konu doğaya yakın erişimdir. Çocuklar doğada yetişkinlerin müdahalesi olmadan keşfetme özgürlüğüne erişmektedir. Doğal ortamlarda vakit geçiren çocukların zihinsel ve fiziksel gelişimlerinde anlamlı bir artış yaşanmaktadır. Zorlu görevlerle mücadele edebilmeyi tecrübe edinen çocuklarda denge ve koordinasyon becerilerinin geliştiği görülmektedir. Doğaya yakından erişim ve doğada gerçekleştirilen doğrudan gözlemler, zengin duyusal deneyimlerle sınırlı kalmamaktadır.

Günümüzde çocukluğu ya da oyun kültürünün nasıl değiştiğini küreselleşme sürecinin beraberinde getirdiği tüketim kültüründen bağımsız olarak ele almak mümkün değildir. Dünyada ve Türkiye'de yaşanan küreselleşme sürecinde, çocukluk ve çocuk oyun alanları kültürü toplumsal değişimlerin etkisiyle hızlı bir dönüşüm süreci içerisine girmektedir. Ancak çocukların geleceği üzerindeki tehditlerin toplumsal bir sorun olduğu unutulmamalıdır (Çelik, 2014).

Küreselleşmenin etkisiyle doğaya erişim çeşitli sebeplerle kısıtlanmaktadır. Bu duruma teknoloji çağının getirmiş olduğu içe dönüklük eklenince çocukların doğal çevrede kazanacağı deneyimler de azalmaktadır. Açık hava çocuk oyun alanları, uzmanların becerilerini geniş ve anlamlı bir şekilde sunacağı, doğru ve etkili tasarlanması gereken alanlardır. Çocuk oyun alanlarının tasarımında doğanın sunduğu imkânlar göz ardı edilmemesi gereken önemli bir konudur. Bu nedenle yetkiler, ilgili kurum ve kuruluşlar çocukların doğayla ve biyolojik çevreyle etkileşimini arttırmak için gerekli alanları tesis etmelidir. Doğanın çocuk oyun alanlarıyla entegre tasarlanması yalnızca mekan seçimi ile değil, oyun alanları için belirlenecek doğa temelli ekipmanlarla da sağlanabilmektedir. Ekipmanlar, çocukların fiziksel gelişimi başta olmakla birlikte sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimi de dikkate alınarak

tasarlanmalıdır. Tasarım süreci, çocukların farklı kategorilerde gelişim göstermesini desteklemenin yollarını araştıran ve dış mekânın benzersiz yönlerini kaliteli ortamlar üreterek ortaya çıkara bir süreçtir. Açık hava çocuk oyun alanları çocukların hayal gücünü geliştirebilecek farklı ölçeklerde esnek alanlardan oluşmalıdır. Oyun alanlarında kullanılacak olan bitkilerin çocukların erişimine uygun olması gerekmektedir. Çocukların bitki türlerini öğrenebilmeleri, onları büyütüp geliştirme fırsatına erişebilmeleri için gerekli yönlendirmeler yapılmalıdır. Plastik ve sağlıksız oyun materyalleri yerine doğal materyaller kullanılmalıdır. Oyun alanlarının konumlandığı çevre, çocukların oyun keşfi için çeşitli imkânlar sunmalıdır. Çocuklar doğada keşif yapabildiklerini, ekolojiyi tanıyıp benimseyebildiklerini, hayvanlarla ve bitkilerle etkileşim kurabildiklerini, fiziksel, sosyal, duyusal ve bilişsel olarak doygunluğa erişebildiklerini gördüklerinde gelişimlerini daha sağlıklı tamamlayacaklardır.

Kaynakça

Aksoy, A. B. ve Dere Çiftçi, H. (2014). Erken çocukluk döneminde oyun. *Ankara: Pagem*.

Akyüz, Y. (1979). Eğitimde çocuk-doğa ve çevre korunması ilişkileri. *12*(1).

Altay, E. E. ve Kayabaşı, N. M. (2020). Çocuk Gelişimi Açısından Çocuk Oyun Alanı Tasarım Yaklaşımı: Rotator Örneği. *The Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, *10*(2), 108-115.

Aminpour, F. (2021). The physical characteristics of children's preferred natural settings in Australian primary school grounds. *Urban Forestry & Urban Greening*, *62*, 127163.

Beery, T. ve Jørgensen, K. A. (2018). Children in nature: sensory engagement and the experience of biodiversity. *Environmental Education Research*, *24*(1), 13-25.

Brussoni, M., Ishikawa, T., Brunelle, S., Herrington, S. (2017). Landscapes for play: Effects of an intervention to promote nature-based risky play in early childhood centres. *Journal of Environmental Psychology*, *54*, 139-150.

Büyüktaşkapu, S. (2012). Montessori yaklaşımı ve okul öncesinde fen eğitimi. Tübav Bilim Dergisi, 5(3), 19-25.

Çelik, T. (2014). Türkiye'de Çocuuk Olmanın Tarihi, *Doğan Kardeş Dergisi* 1.

Dyment, J. ve O'Connell, T. S. (2013). The impact of playground design on play choices and behaviors of pre-school children. *Children's Geographies*, *11*(3), 263-280.

Ergin, B. (2019). Çocuk Oyun Alanlarında Doğa ve Doğal Materyalin Oyun Amaçlı Kullanım Değerinin Saptanması. *Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.*

Gelişli, Y. ve Yazici, E. (2015). A study into traditional child games played in Konya region in terms of development fields of children. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, *197*, 1859-1865.

Herrington, S. ve Studtmann, K. (1998). Landscape interventions: new directions for the design of children's outdoor play environments. *Landscape and urban planning*, *42*(2-4), 191-205.

Kaya, M. (2020). *Parklardaki çocuk oyun* Enstitüsü değerlendirmeleri: Sivas kenti örneği, Fen Bilimleri.

Kısakürek, Ş. (2019). Çocuk oyun alanlarında güvenlik: Hatay Antakya örneği. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, *22*(3), 103-113.

Köşker, N. (2019). Okul Öncesi Çocukların Doğa Algısı. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 19*(1), 294-308.

Mullenbach, L. E., Andrejewski, R. G. ve Mowen, A. J. (2019). Connecting children to nature through residential outdoor environmental education. *Environmental Education Research*, *25*(3), 365-374.

Skår, M. ve Krogh, E. (2009). Changes in children's nature-based experiences near home: from spontaneous play to adult-controlled, planned and organised activities. *Children's Geographies*, *7*(3), 339-354.

Onur, B. (2016). Çocuk, çevre, doğa: Çevre ve yurttaşlık eğitimi. *Ankara: İmge Kitabevi*.

Öztürk, A. ve Bayrak, D. (2017). Anaokulundaki Doğal Mekân ve Materyallerin Çocuk Gelişimindeki Yeri. *Social Sicences, 12*(1), 25-36.

Pérez-del-Pulgar, C., Anguelovski, I., Cole, H. V., de Bont, J., Connolly, J., Baró, F., Triguero-Mas, M. (2021). The relationship between residential proximity to outdoor play spaces and children's mental and behavioral health: The importance of neighborhood socio-economic characteristics. *Environmental Research*, *200*, 111326.

Polat, Ö. ve Demirci, F. G. (2021). Erken Çocukluk Döneminde Bilişsel Gelişime Bir Uyaran Olarak Doğa ile Temas ve Doğa Temelli Açık Alan Etkinlikleri. *Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *1*(2), 95-113.

Sofla, G. (2019). Çocuk Oyun Alanlarında Yeni Arayışlar. *Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Erzurum.*

Timur, U. P., Erzin, P. E., Aytaş, İ. ve Timur, Ö. B. (2018). Çocuk Oyun Alanlarında Çocuk-Oyun-Doğa Bütünleşmesi İçin Tasarım Önerileri. *Materyal Bilgileri*, 28.

Turgut, H. ve Yılmaz, S. (2010). Ekolojik temelli çocuk oyun alanlarının oluşturulması. *III. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi, 4, 1618-1630.*

Yağmur, S. (2019). *Türk çocuk edebiyatında doğa-çocuk ilişkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi.

Yavuzer, H. (2003). Çocuğu tanımak ve anlamak. İstanbul: Remzi Kitabevi

Weeland, J., Moens, M. A., Beute, F., Assink, M., Staaks, J. P., Overbeek, G. (2019). A dose of nature: Two three-level meta-analyses of the beneficial effects of exposure to nature on children's self-regulation. *Journal of Environmental Psychology*, *65*, 101326.

BÖLÜM XXIV

EKOTURİZM POTANSİYELİNİN SAPTANMASI ÇALIŞMALARINDA HIZLI KIRSAL DEĞERLENDİRME TEKNİĞİNİN (HKD) KULLANILMASI; KARASU HAVZASI ÖRNEĞİ

Using The Rapid Rural Appraisal Technique (RRA) In Detection of Ecotourism Potential; Case of Karasu Basın

Sultan Ece ALTINOK ÇALIŞKAN[1], Osman UZUN[2]

[1](Öğr. Gör.) Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi,
e-mail: ece.altinok@bilecik.edu.tr
Orcid: 0000-0003-0582-8627

[2](Prof. Dr.) Düzce Üniversitesi,
e-mail: osmanuzun@duzce.edu.tr
Orcid: 0000-0002-7588-9524

1. Giriş

Alternatif turizm çeşitlerinden bir olan ekoturizm; tarihi, kültürel ve doğal kaynakların sürdürülebilir bir şekilde kullanılmasını temel alan ve çevresel kaynaklara göre gelişim gösteren bir etkinliktir. Bu nedenle de doğal ve kültürel peyzaj elemanlarının her biri turizm faaliyetleri için birer kaynak değerindedir (Uzun ve Gültekin, 2010).

Hızlı Kırsal Değerlendirme (HKD), özellikle kırsal alanlarda kaynak değerlerinin ve sorunların belirlenmesinde hızlı ve etkili bir yöntem olması, zaman ve maliyet açısından tasarruf sağlaması sebebiyle bilimsel araştırmalarda sık sık tercih edilen bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu araştırmada da HKD yöntemi ekoturizm kaynak değerlerinin tespit edilmesi ve ekoturizm potansiyelinin ortaya konulması amacıyla uygulanmıştır.

Çalışma; Hızlı Kırsal Değerlendirme (HKD) Tekniğinden faydalanılarak Karasu Havzası içerisinde yer alan köylerin ekoturizme kaynak oluşturabilecek kültürel ve doğal değerlerinin köy bazında tespit edilmesi ve çalışma alanı olan Karasu Havzası'nın ekoturizm potansiyelinin ortaya konulması amacıyla yapılmıştır.

Çalışma aynı zamanda Hızlı Kırsal Değerlendirme yönteminin ekoturizm potansiyelini saptama çalışmalarındaki uygulama aşamalarını detaylı bir şekilde anlatarak konu ile alakalı yapılacak çalışmalara ve literatüre katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Literatürde birçok tanımı bulunan ekoturizmi; Uluslararası Ekoturizm Topluluğu TIES (The International Ecotourism Society), (2015) "çevreyi koruyan ve yerel halkın refahını gözeten, doğal alanlara karşı duyarlı seyahat" şeklinde tanımlamaktadır.

Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN, The International Union for Conservation of Nature) ise ekoturizmi; "doğayı ve kültürel kaynakları anlayarak korumayı destekleyen, düşük ziyaretçi etkisi olan ve yerel halka sosyo-ekonomik fayda sağlayan, bozulmamış doğal alanlara çevresel açıdan sorumlu seyahat ve ziyaret" şeklinde tanımlamaktadır (Kurdoğlu, 2008).

Dünya Yaban Hayatı Fonu (WWF) ise ekoturizmi; "yaban yaşamı ve çevresindeki doğada turizm faaliyetlerini doğaya minimum etki ile gerçekleştirirken yöre halkına maksimum yarar sağlamak" şeklinde tanımlamaktadır (Türker ve Öztürk, 2013, Öztürk, 2005).

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de oldukça ilgi görmeye başlayan ve çoğunlukla keşfetme amacıyla gerçekleştirilen ekoturizm; sosyo kültürel aktiviteleri bünyesinde barındıran, birçok etkinliğin içerisine dahil olduğu, bütüncül olarak değerlendirilmesi gereken bir turizm türüdür (Yürik, 2003).

Ekoturizm ile ilgili olarak literatürde yer alan diğer tanımlamalar ve araştırmalar incelendiğinde görülmektedir ki ekoturizm kavramının içeriği gün geçtikçe daha da zenginleşmektedir. Fakat öte yandan ekoturizm kavramının hem anlam hem de kullanım şekli bakımından üzerinde hemfikir olunan bir tanımı maalesef ki günümüzde halen bulunmamaktadır.

Bu durum zaman zaman kavram ve içerik karmaşası yaratsa da, yukarıda belirtilen tüm tanımlamalar birlikte ele alındığında görülmektedir ki; ekoturizm kavramı güçlü bir doğa bağlantısını ve sosyal sorumluluk sağduyusunu birlikte ele alan ve doğa üzerinde kitle turizminden kaynaklanan baskıları en aza indirgemeyi hedefleyen sorumlu bir turizm çeşididir.

Genel ve tüketime dayalı turizm anlayışına doğa temelli bir alternatif olarak gelişen ekoturizm, sürdürülebilirlik kavramı ile birlikte gündeme gelen bir kavramdır. Küçük ölçekli gelişmenin ve ekolojik dengeyi korumanın temel oluşturduğu ekoturizm, aynı zamanda sürdürülebilir kalkınmanın bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır ve öyle ki; Birleşmiş Milletler tarafından, 2002 yılı "Uluslararası Ekoturizm Yılı", 2017 yılı da "Kalkınma için Sürdürülebilir Turizm Yılı" olarak ilan edilmiştir (Kuter ve Ünal, 2009, Gültekin, 2010, Kiper ve diğerleri, 2022).

Sürdürülebilir kalkınmanın bir ürünü olan ekoturizmin kırsal alanlarda planlaması ve uygulanabilirliğinin değerlendirilebilmesi için proje alanlarının detaylı bir sosyokültürel, ekonomik ve ekolojik değerlendirmesinin yapılması gereklidir. Bu kapsamda kırsal alanlara ilişkin olarak, kısa zaman zarfında bilgi elde etme, hipotez oluşturma, sonuçlara varma ve verileri güncelleme gibi katkılar sağlayan Hızlı Kırsal Değerlendirme Tekniği kırsal alan planlama çalışmalarında kullanılan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır (Gültekin, 2010, Kiper ve diğerleri, 2021).

Hızlı Kırsal Değerlendirme; kalkınma, ihtiyaçlar ve insan odaklı sorumluluklar konusunda ki yeni yaklaşımları yansıtmaktadır. Bu yaklaşım, farklı yöntemlerle doğrulama, derinlemesine araştırma ve tekrarlama gibi bilgi toplamaya yönelik özel stratejiler ile disiplinlerarası ekip çalışmasına dayanan oldukça sistematik ve yapılandırılmış bir süreçtir ve kırsal kalkınma araştırmaları için oldukça güçlü bir yöntemdir. Ayrıca sürekli olarak gelişmekte ve yayılmakta olan bu yöntemin tanımlanma süreci de halen devam etmektedir (Cavestro, 2003; Anonymous, 2004; Wilkins etc, 2004).

Çalışmamızın yöntemini oluşturan ve kırsal kalkınmaya ilişkin üst ölçekli plan kararlarının, alt ölçekli kararlarda uygulanabilirliği amaçlayan Hızlı Kırsal Değerlendirme (HKD); aynı zamanda kırsal kaynakların yönetimine de odaklanan bir yaklaşımdır ve 1970'li yıllarının ortalarından beri gelişmekte olan ülkelerde kullanılan bir yöntemdir. Teknik; yerel tarımsal koşullar, sorunlar ve özelliklerin 'anlaşılmasını' sağlamak için tasarlanmıştır ve esas olarak belirli bir coğrafi bölgeye ilişkin bilgileri oldukça hızlı bir şekilde toplamaya, analiz etmeye ve değerlendirmeye dayanmaktadır (Kiper ve diğerleri, 2021).

HKD'nin önemli amaçlarından bir tanesi de karmaşıklık, çeşitlilik ve bağımlılıklarla baş etmektir. Diğer bir amacı ise problemi ve problem çözme çerçevesini verimli bir şekilde tanımlamaktır. Susex Üniversitesinde yapılan workshopta HKD kavramı; informal tarım sörveyi, hızlı keşif, informal metot, keşif sörveyi, bilgi değerlendirmesi, hızlı değerlendirme programı, katılımcı

kırsal değerlendirme vb. birçok farklı şekillerde adlandırılmıştır (Beebe, 1995, Gibbs, 1985).

Kırsal alanlarda meydana gelen hızlı değişimler ve bilginin yerinde elde edilme gereksinimi Hızlı Kırsal Değerlendirme gereksinimini de ortaya çıkarmıştır. HKD uygulamada zaman açısından avantaj sağladığı için kısa zamanda kabul gören bir yöntem haline gelmiştir. Alışılagelmiş bilgi toplama ve analiz yöntemlerinin sıkıcı hale dönüşmesi, zaman kaybına sebebiyet vermesi ve yüksek maliyetli olması bu tekniklerin tercih edilmemesine sebep olurken, yerli halkın bizzat yer aldığı ve konu hakkında bilgi sahibi olabildiği HKD tekniği ise gün geçtikçe daha cazip hale gelmiştir. Yüksek maliyetli anket sörveylerine tepki olarak ortaya çıkan HKD, birçok yönü ile geleneksel yöntemlerden farklılık göstermektedir (Cengiz ve Çelem, 2005).

Hızlı Kırsal Değerlendirme Tekniği;

- Kısa sürede bilgi edinme,
- Hipotez oluşturma,
- Sonuçlara varma ve verileri güncelleme,
- Hipotezleri katılımcılarla birlikte saptayabilme,
- Verileri grup çalışmalarıyla birlikte değerlendirme ve yorumlama,
- Maliyet ve zamandan tasarruf sağlama,
- Tespit edilen problemleri çözmek için stratejiler geliştirmek amacıyla yerel bilgi, ihtiyaçlar ve topluluk potansiyelinin nispeten hızlı bir şekilde değerlendirilmesine imkan sağlama,
- Genel bir konudan başlayarak bir çalışmanın temasını veya yönünü kontrol etmeye yardımcı olma,
- Yerel paydaşlar ile uzman grup arasındaki etkileşimi ve bilgi alışverişini teşvik etme,
- Üretilen bilgileri yerinde analiz etme vb.

gibi imkanlar sağlaması nedeniyle geleneksel anket yöntemlerine göre daha çekici bir alternatif oluşturduğundan kırsal alanlarda yapılan çalışmalarda oldukça tercih edilmektedir (Kiper ve diğerleri, 2021).

Yöntem; inceleme, insanlarla tanışma, soru sorma, dinleme, tartışma, problemi saptama, çözüm sunma, fırsatlar ve haritalama ya da diagramlama aşamaları şeklinde yürütülmektedir (Chambers, 1992,2002; Townsley, 1996).

Hızlı Kırsal Değerlendirme yöntemde kullanılan araçlar ise şu şekilde sıralanmaktadır;

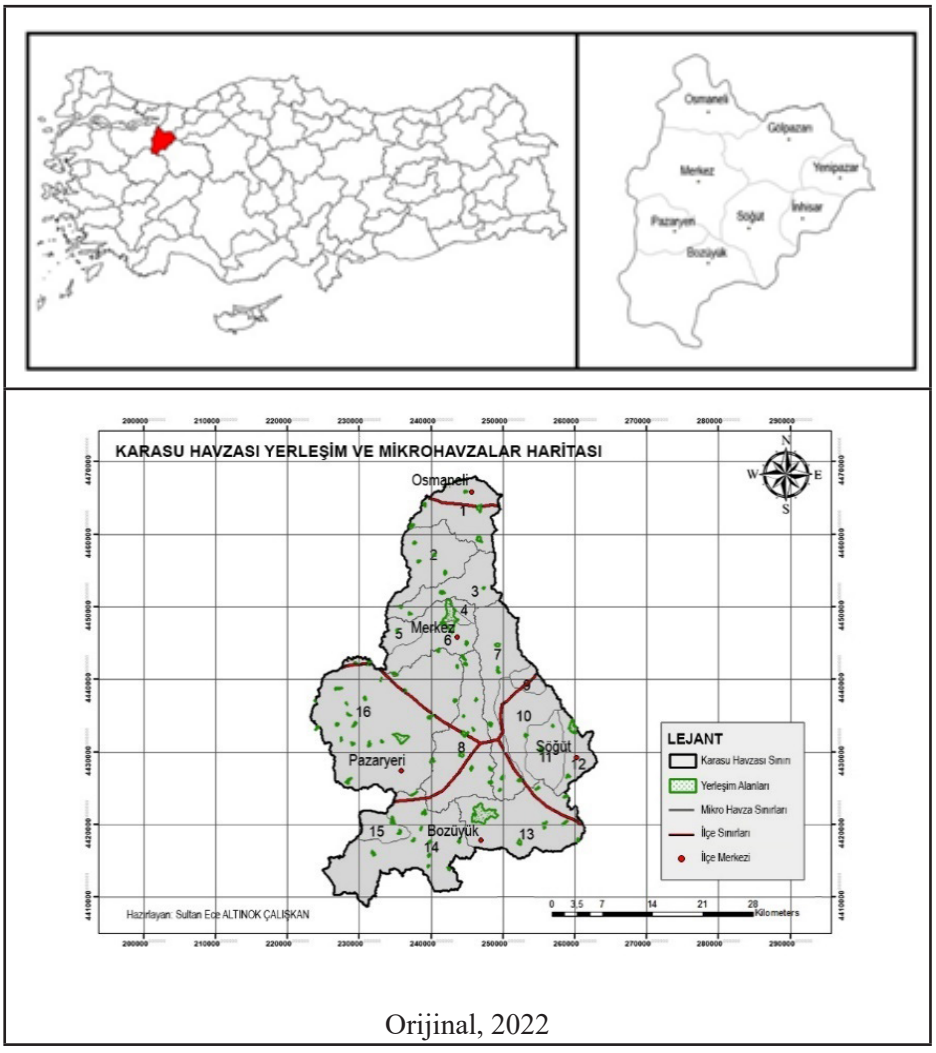
- Hava fotoğrafları gibi ikincil kaynakların gözden geçirilmesi
- Doğrudan gözlem, sistematik ilerleme, tanıtım, etkinliklere katılma,
- Temel bilgilendiricilerle yapılan görüşmeler, grup toplantıları, çalıştaylar
- Haritalama, diyagram oluşturma, kısa yüzeysel gözlem
- Biyografiler, yerel tarihler, örnek olaylar
- Bir bireyin veya grubun tercihler ve öncelikler listesini ortaya çıkarmak için hızlı bir araç olarak sıralama ve puanlama
- Zaman çizelgesi,
- Sürecin sonuna doğru kısa basit anketler (Duraiappah etc, 2005; Jain ve Polman, 2003).

HKD farklı amaçlar için çok farklı durumlarda kullanılabilecek bir yaklaşımdır ve birçok disiplin tarafından kullanılan bir yöntem haline gelmiştir. HKD;

- Kırsal kalkınma stratejilerinin belirlenmesi,
- Ekoturizm kaynak değerlerinin saptanması,
- Kırsal turizm potansiyelinin belirlenmesi,
- Kırsal alanlardaki kaynak değerlerinin elde edilmesi,
- Kırsal alanlardaki mevcut veri ve bilgilerin elde edilmesi,
- Tarımsal ürün çeşitliliğinin ve miktarının tespit edilmesi vb. gibi birçok alanda kullanılabilen bir yöntemdir.

2. Materyal ve Methot

Bilecik ili, Marmara Bölgesinin güneydoğusunda Marmara, Karadeniz, İç Anadolu ve Ege Bölgelerinin kesişim noktasında yer alan ve Türkiye'de dört bölgede de toprakları olan tek şehirdir. 39° ve 40° 31' kuzey enlemleri ile 29° 43' ve 30° 41' doğu boylamları arasında bulunmaktadır. Doğuda Bolu ve Eskişehir güneyde Kütahya, batıda Bursa, kuzeyde Sakarya illeri ile komşudur.

Orijinal, 2022

Şekil 2: Bilecik İli ve Karasu havzası konumu.

İl doğal kaynakların oldukça yoğun olarak bulunduğu ve tarihten gelen çok zengin bir kültür birikimine sahip, ekoturizm potansiyeli açısından önem taşıyan bölgelerden biridir ve birçok özgün değere ev sahipliği yapmaktadır. Bu özgün değerlerin bazıları coğrafi işaret alarak tescillemiştir.

Bilecik aynı zamanda coğrafi konumu sebebiyle geçit iklimi özelliğini taşıyan ve Avrupa'nın hiçbir ülkesinde olmayan üç fitocoğrafik bölgenin (Akdeniz, İran-Turan, Avrupa-Sibirya) de kesişme noktasında bulunan ve bölgeler arası geçiş noktası olma özelliği sebebiyle de zengin biyolojik çeşitlilik ve endemizme sahip olan bir ildir.

Sakarya Irmağı'nın Karasu kolunun etrafında kurulan ve göletleri ve derelerinin zenginliği ile tanınan yöre antik çağlardan günümüze tarihin izlerini taşımaktadır.

Çalışma alanının tamamını içerisinde bulunduran Bilecik İli aynı zamanda turizm potansiyeli ve gelişimi açısından önemli bir kavşak noktasındadır. Bu bölgenin çalışma alanı olarak seçilmesinde etkili olan özelliklerini;

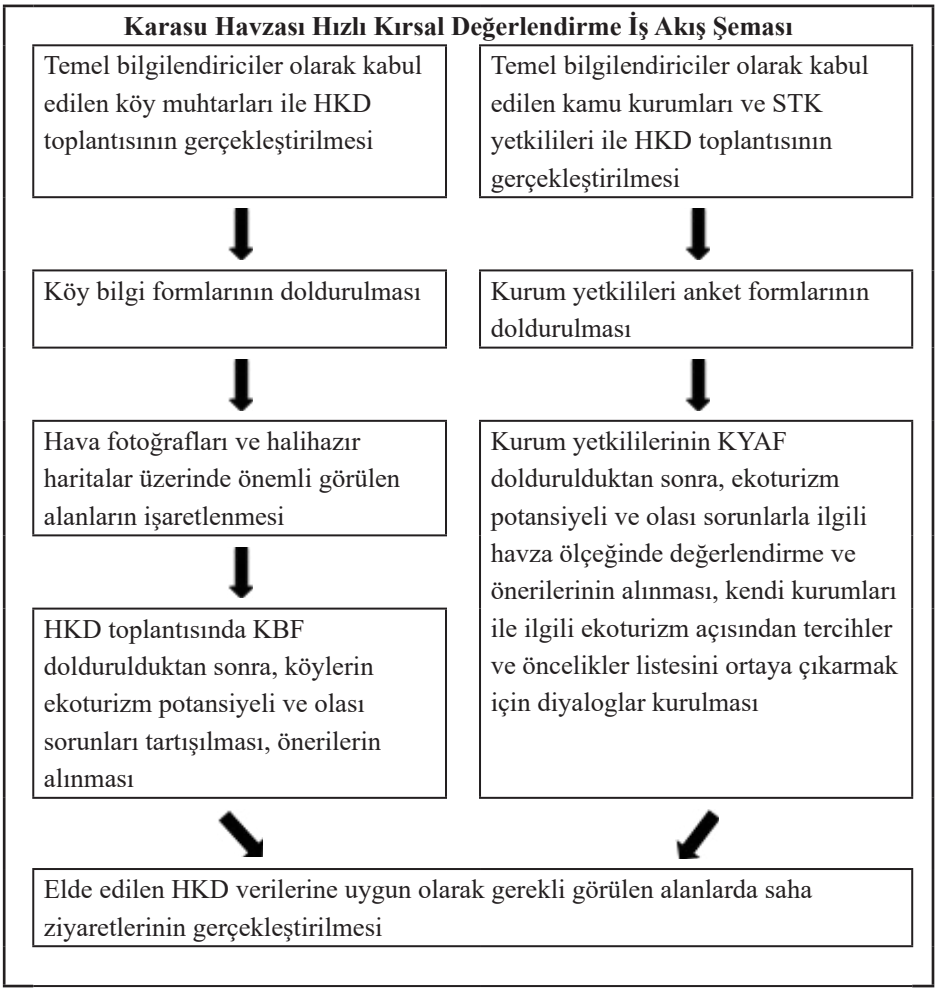
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın (2007) yayınlamış olduğu Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı kapsamında önerilen 9 adet tematik bölgeden biri olan Söğüt Kültür Turizmi Gelişim Bölgesi içerisinde yer alması,
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın (2007) yayınlamış olduğu Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı kapsamında önerilen 7 adet tematik koridordan, Zeytin Koridoru ve İpek Yolu Koridoru güzergahlarına yakın olması,
- Ülkemizin büyük metropollerinden olan İstanbul, Ankara, Bursa, Eskişehir, Kocaeli ve Sakarya gibi illere olan yakınlığı ve ulaşım kolaylığı dolayısıyla günübirlik ziyaretçi potansiyelinin oldukça yüksek olması,
- İlde turizm konusundaki yatırımlarda artış olması,
- Yöre halkı için turizm ve alternatif turizm sektörlerinde yeni istihdam alanlarının yaratılabilecek olması şeklinde sıralamak mümkündür.

Bu araştırmanın materyalini oluşturan Karasu Nehri Havzası 12 Nolu Sakarya Havzası sınırları içerisinde yer almaktadır ve 16 adet mikro havzanın birleşmesinden oluşmaktadır. Bu araştırmaya konu olan Karasu Nehri, Sakarya Irmağı'nın ilden geçen iki büyük kolundan biridir ve Karasu Nehri Havzası'nın tamamı Bilecik ili sınırları içerisinde yer almaktadır.

Karasu Nehri Havzası'nın ekoturizm potansiyelinin belirlenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada Hızlı Kırsal Değerlendirme (HKD, RRA, Rapid Rural Apprasial) tekniğinden yöntem olarak faydalanılmıştır.

HKD tekniği kullanılarak çalışma alanının ekoturizm potansiyelinin ortaya konulabilmesi için hızlı kırsal değerlendirme araçları da göz önünde bulundurularak aşağıda yer alan iş akış şeması oluşturulmuştur.

Tablo 1: Karasu Havzası Hızlı Kırsal Değerlendirme iş akış şeması.

Tabloda da anlatıldığı üzere Hızlı Kırsal Değerlendirme süreci 2 aşamada planlanmıştır. Birinci aşamada havza sınırları içerisinde yer alan köy muhtarları ile görüşülerek köyler ile ilgili verileri, ikinci aşamada ise Bilecik ilinde yer alan Kamu Kurumları ve Sivil Toplum Kuruluşları ile görüşülerek havza ile ilgili verileri toplamak hedeflenmiştir.

Elde edilmesi planlanan verilerin saptanması için detaylı bir literatür taraması yapılmıştır. Literatür taramasının ardından çalışmanın birinci bölümü olan, muhtarlarla gerçekleştirilmesi planlanan toplantılar için;

- Genel sorular,
- Ekoturizm ile ilgili sorular,

- Kültürel yapı ile ilgili sorular,
- Köyünüzün sorunları,
- Köyünüz ve yakın çevresinde ekoturizm konusunda öne çıkan 5 yer,

başlıklı toplam beş bölüm ve 58 sorudan oluşan "Bilecik İli Karasu Nehri Havzası Ekoturizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi Hızlı Kırsal Değerlendirme Toplantısı Köy Bilgi Formu" tasarlanmıştır.

Aynı zamanda toplantı esnasında muhtarlarla gerçekleştirilecek sözlü diyaloglarda tartışılması planlanan soru başlıkları belirlenmiştir. Ayrıca her bir köy muhtarı için ayrı ayrı köyünde önemli gördüğü alanları işaretleyebilmesi için köyün sınırlarını gösteren hava fotoğrafları ve halihazır haritalar oluşturulmuştur.

Köy muhtarlarının dolduracağı köy bilgi formlarının ve yapılacak sözlü tartışma diyaloglarının değerlendirilmesinin ve haritalar üzerinde işaretleyecekleri alanların incelenmesinin ardından, katılımcıların çalışma alanı içerisinde ekoturizm açısından öncelikli gördüğü alanların, ön gördükleri sorunların ve bu sorunların çözümüne ilişkin önerilerinin belirlenmesi hedeflenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümü olan, kurum yetkilileri ile gerçekleştirilmesi planlanan toplantı için ise;

- Anketi dolduracak kişinin genel bilgileri,
- Ekoturizm etkileri ile ilgili değerlendirmeler,
- Ekoturizm faaliyetlerinin uygulanmasının önündeki engeller ile ilgili değerlendirmeler,
- Ekoturizm kaynakların çekicilik derecesi ve kaynak geliştirilmesi ile ilgili değerlendirmeler,
- Ekoturizm yönetim stratejileri ile ilgili değerlendirmeler,

başlıklı toplam beş bölüm ve 86 sorudan oluşan "Bilecik İli Karasu Nehri Havzası Ekoturizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi Hızlı Kırsal Değerlendirme Toplantısı Kurum Yetkilileri Anket Formu" hazırlanmıştır.

Aynı zamanda toplantı esnasında kurum yetkilileri ile gerçekleştirilecek sözlü diyaloglarda tartışılması planlanan soru başlıkları belirlenmiştir.

Kurum yetkililerine uygulanacak anket formlarının ve yapılacak sözlü tartışma diyaloglarının değerlendirilmesinin ardından katılımcıların çalışma alanı içerisinde ekoturizm açısından öncelikli gördüğü alanların, ön gördükleri sorunların ve bu sorunların çözümüne ilişkin önerilerinin belirlenmesi hedeflenmiştir.

Yöntemin uygulanabilmesi için Karasu havzası içerisinde yer alan 71 adet köy ile ilgili olarak; Hızlı Kırsal Değerlendirme Toplantısı tertip edilmesine karar verilmiştir. Ancak havza sınırları içerisinde yer alan köy sayısının fazla olması ve içerisinde bulunulan Covid – 19 pandemi süreci nedeniyle, Bilecik Valiliği'nden ve ilçe kaymakamlıklarından alınan izinler doğrultusunda toplantının tek oturumda gerçekleştirilmesi yerine çoklu oturumlar halinde düzenlenmesine karar verilmiştir. Aşağıda yer tabloda yöntemin detaylı uygulanma sürecine ve katılımcı sayılarına yer verilmiştir.

Tablo 2: Hızlı Kırsal Değerlendirme Uygulama Süreci.

Hızlı Kırsal Değerlendirme Uygulama Süreci				
1. Aşama				
İlçe	Toplantı Yeri	Tarih	Davet Edilen Köy Muhtarı	Katılan Köy Muhtarı
Bozüyük	Bozüyük Muhtarlar Derneği	24.08.2021	23	23
Pazaryeri	Pazaryeri Kültür Merkezi	15.10.2021	21	12
Merkez	Bilecik Muhtarlar Derneği	20.12.2021	22	15
2. Aşama				
İlçe	Toplantı yeri	Tarih	Davet Edilen KurumYetkilisi	Katılan Kurum Yetkilisi
Merkez	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Toplantı Salonu	30.12.2021	32	16

Çalışma alanı sınırları içerisinde Söğüt ilçesine ait 5 köy yer aldığı için buradaki çalışma daha hızlı olmak ve kurum yetkililerini yormamak adına köy muhtarları ile yüz yüze görüşülerek gerçekleştirilmiştir.

Alınan izinlerin ve yapılan planlamaların ardından ilçeler bazında gerçekleştirilen toplantılarda işleyiş şu şekilde gerçekleşmiştir;

- Çalışma alanının tanıtılması
- Çalışma alanının seçilme sebeplerinin aktarılması,

- Ekoturizm ve peyzaj yönetimi konusunda bilgi aktarımı sağlanması,
- Hazırlanan köy bilgi formlarının her bir köy muhtarı tarafından kendi köyü için doldurulması,
- Hazırlanan hava fotoğrafları ve halihazır haritalar üzerinde önemli görülen alanların işaretlenmesi,
- Tüm köy muhtarları ile birlikte edinilen bilgiler ışığında konuya ilişkin bir sözlü diyalog ve tartışma ortamının geliştirilerek raporlama tekniği ile kayıt altına alınması,

Ayrıca çalışma alanı içerisinde yer alan 71 köyün muhtarları ile telefon görüşmeleri yapılarak randevu alınmış, bunlardan 59 tanesi ile köylerinde buluşarak beraber arazi gezileri gerçekleştirilmiş, köyleri ile ilgili muhtarlardan yerinde daha detaylı bilgiler elde edilmiş ve önem arz eden noktalardan fotoğraf çekimleri yapılarak, GPS programı aracılığıyla koordinatlar alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise; Bilecik Valiliği'nden alınan izin doğrultusunda kamu kurumları yetkilileri ve Sivil Toplum Kuruluşları (STK) temsilcileri ile bir Hızlı Kırsal Değerlendirme Toplantısı tertip edilmiştir. Bu toplantıda işleyiş aşamaları ise şu şekilde gerçekleşmiştir;

- Çalışma alanının tanıtılması
- Çalışma alanının seçilme sebeplerinin aktarılması,
- Ekoturizm ve peyzaj yönetimi konusunda bilgi aktarımı sağlanması,
- Yetkilere yönelik olarak hazırlanan anket formlarının her bir yetkili tarafından kendi kurumunun bakış açısı ile tüm Karasu Havzası için doldurulması,
- Tüm yetkililer ile birlikte edinilen bilgiler ışığında konuya ilişkin bir sözlü diyalog ve tartışma ortamının geliştirilerek raporlama tekniği ile kayıt altına alınması.

3. Bulgular

Önceki bölümlerde detaylı bir şekilde anlatılan HKD ile köy muhtarları ve kurum yetkilileriyle yapılan toplantıların sonucunda çalışma alanı ile ilgili olarak bütüncül bir değerlendirilme yapılmıştır. Yöntem kısmında da anlatıldığı üzere elde edilen bulgular öne çıkan alanlar, ön plana çıkan sorunlar ve sorunların çözüm önerileri olmak üzere sırasıyla aşağıda yer alan tablolarda detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

İlk olarak alana ilişkin verilerin değerlendirilmesinin ardından, alanda ekoturizm açısından ön plana çıkan köyler ele alınmıştır. Aşağıda yer alan Tablo 3'te de anlatıldığı üzere havza içerisinde yer alan 6 köyün diğerlerine kıyasla gerek doğal ve kültürel özellikler yönünden gerekse yöresel ürünler yönünden ön plana çıktığı görülmektedir.

Tablo 3: Hızlı Kırsal Değerlendirme sonucunda öne çıkan alanlar.

HKD'de Öne Çıkan Alanlar	Muhtarlar Toplantısı Verileri	Kurum Toplantısı Verileri
Çukuröreh Köyü	Ekoturizm açısından özellikle yöresel ürün özelinde ön plana çıkan ve merkez ilçeye yakın olan bir köy olarak vurgulanmıştır. Çukuröreh biberinin ulusal düzeyde reklamının yapılması ve tanıtılması sonucunda yöreye daha fazla insanın gezi ve fotoğraf çekmek için geleceği vurgulanmıştır.	Ekoturizm açısından özellikle yöresel ürün özelinde ön plana çıkan bir köy olarak vurgulanmıştır. Köyde 150 yıldır genetiği değiştirilmeden üretilen ve "Çukuröreh biberi" olarak adlandırılan bir biber türünün yer aldığı ve özellikle dizileme ve kurutma döneminde köyde görsel açıdan son derece estetik görüntüler ortaya çıktığı, köyün bu özelliği ile fotoğrafçılık açısından da ön plana çıkabileceği vurgulanmıştır.
Ulupınar Köyü	Ekoturizm açısından özellikle yöresel ürün özelinde ön plana çıkan ve merkez ilçeye yakın olan bir köy olarak vurgulanmıştır. Köyde yer alan lavanta bahçelerinin içerisinde kafe, pansiyon vb. işletmelerin kurulması gerektiği ve bu sayede istihdam sağlanacağı vurgulanmıştır.	Ekoturizm açısından özellikle yöresel ürün özelinde ön plana çıkan bir köy olarak vurgulanmıştır. Köyde yer alan lavanta bahçeleri ve seç – al prensibi ile çalışan çilek tarlalarının doğru stratejilerle ekoturizm açısından ilgi çekici alanlara dönüşebileceği vurgulanmıştır.

Günyurdu Köyü	Ekoturizm açısından doğal ve kültürel kaynak değerleriyle dikkat çeken bir köy olarak vurgulanmıştır. Köyün sular altında kalan bölümünün etrafında bir parkur oluşturularak yaya, bisiklet ya da at ile gezinti yapılabileceği belirtilmiştir.	Ekoturizm açısından doğal ve kültürel kaynak değerleriyle dikkat çeken bir köy olarak vurgulanmıştır. Yapılan baraj çalışmaları sonucunda camisi ve evleri su seviyesinin altında kalan ve Sessiz Köy olarak adlandırılan köyün; trekking, kampçılık ve fotoğrafçılık açısından değerlendirilebileceği vurgulanmıştır.
Kınık Köyü	Ekoturizm açısından özellikle doğal ve kültürel kaynak değerleri ile yöresel ürünleri özelinde ön plana çıkan bir köy olarak vurgulanmıştır. Köyde yapılan çömlekçilik faaliyetlerinin daha fazla tanıtılması ve köye turlar düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Köyde daha önceden var olan pansiyonculuk faaliyetlerinin tekrar canlandırılması gerektiği ve çömlekçilik atölyeleri düzenlenmesi gerektiği vurgulanmıştır.	Ekoturizm açısından özellikle yöresel ürün özelinde ön plana çıkan bir köy olarak vurgulanmıştır. Çömlekçilik aktivitelerinin ve köyün yer aldığı Pazaryeri ilçesinin endemik bir bitkisi olan şerbetçi otunun üretimi ile ön plana çıkan köyde; atölye çalışmalarının ve botanik turizminin yapılabileceği vurgulanmıştır.

Küçükelmalı Köyü	Ekoturizm açısından doğal kaynak değerleriyle dikkat çeken bir köy olarak vurgulanmıştır. Köyde var olan tabiat parkının içinde yer alan gölette balıkçılık yapılabileceği, park içerisinde kampçılık, at ile gezinti, fotoğrafçılık, yürüyüş, bisiklet turu vb. faaliyetlerin gerçekleştirilebileceği vurgulanmıştır.	Ekoturizm açısından doğal kaynak değerleriyle dikkat çeken bir köy olarak vurgulanmıştır. Köyde yer alan Küçükelmalı Tabiat Parkının göleti ve etrafındaki doğal bitki örtüsü ile trekking, kampçılık, karavancılık, fotoğrafçılık vb. faaliyetler açısından değerlendirilebileceği aynı zamanda köyde yetişen yerel ürünlerin gelen ekoturistlere satılabileceği vurgulanmıştır.
Erikli Köyü	Ekoturizm açısından doğal ve kültürel kaynak değerleriyle dikkat çeken bir köy olarak vurgulanmıştır. Köyün yaylasında şenlikler düzenlenebileceği, avcılık, at ve bisiklet ile gezinti, yürüyüş, fotoğrafçılık, kampçılık, vb. faaliyetlerin gerçekleştirilebileceği vurgulanmıştır.	Ekoturizm açısından doğal ve kültürel kaynak değerleriyle dikkat çeken bir köy olarak vurgulanmıştır. Köyde yer alan erikli yaylası doğal bitki örtüsü ve Atatürk Köşkü ile halihazırda trekking rotası olarak tercih edilmektedir. Ancak bu alanın yayla turizmi, kampçılık, fotoğrafçılık vb. faaliyetler açısından değerlendirilebileceği de vurgulanmıştır.

Katılımcılardan elde edilen verilerde farklı öneri alanlar yer alsa da hem köy muhtarları hem de kurum yetkilileri yukarıdaki tabloda bahsi geçen 6 köyün ekoturizm planlaması açısından değerli olduğu konusunda hemfikir olunmuştur.

Çalışmada ikinci olarak; çalışma alanı içerisinde karşılaşılan sorunlar değerlendirmeye alınmıştır. Aşağıda yer alan Tablo 4'teki veriler incelendiğinde görülmektedir ki; katılımcılar çalışma alanı içerisinde başta genç nüfusun eksikliği olmak üzere, bürokrasinin işleyişi, gastronomi açısından unutulmaya yüz tutan ürünlerin olması, konaklama alanlarının var olmaması, yöresel ürünlerin tanıtımının yeterince yapılmaması ve alana ilişkin envanterin eksikliği konusunda sorunlarla karşılaşıldığı konusunda hemfikirdir.

Tablo 4: Hızlı Kırsal Değerlendirme sonucunda öne çıkan sorunlar.

HKD'de Öne Çıkan Sorunlar	Muhtarlar Toplantısı Verileri	Kurum Toplantısı Verileri
Genç nüfus eksikliği	Köylerde yaşanan sorunların birinci sırasında genç nüfusun köyde yaşamamasının geldiğini belirtmişlerdir. İstihdam edecek birey bulamadıklarından başta tarım ve hayvancılık olmak üzere birçok faaliyetin giderek azaldığını ve bazı köylerde neredeyse bitme seviyesine geldiğini belirtmişlerdir.	Köylerde okul, sağlık ocağı, banka vb. kuruluşların eksik olması sebebiyle genç nüfusun bulunmadığı ve istihdam edecek iş gücüne ulaşılamadığı vurgulanmıştır.
Bürokrasi	Köylerinde yaşadıkları sorunlar karşısında idari mercilerden yeterince destek görmediklerini belirtmişlerdir.	Kurumlar arası bürokratik ilişkilerde yaşanan kopukluklar ve yavaşlıklar nedeniyle alana hızlı bir şekilde hizmet götürülmediği belirtilmiştir.
Gastronomi	Yöresel yemeklerinin bazılarının artık çok fazla yapılmadığını ve unutulmaya yüz tuttuğunu belirtmişlerdir.	Özellikle Söğüt ilçesi ele alınmak üzere çalışma alanına ilişkin herhangi bir gastronomi ya da rehberlik çalışmasının var olmadığı ve bu konuda çalışılması gerekliliği vurgulanmıştır.
Konaklama	Köylerinde ekoturizm faaliyeti yapılırsa şu anki koşullar içerisinde konaklama alanlarının var olmadığını, kısa vadede var olamayacağını belirtmişleridir.	Pansiyonculuk uygulamalarının çalışma alanında var olmadığı, daha önceden var olan Kınık köyünde de artık yapılmadığı ve konu ile ilgili sürdürülebilirliğin sağlanamadığı belirtilmiştir.
Yöresel ürünler	Yöresel ürünlerinin yeterince tanıtımını ve satışını yapamadıklarını, özelikle de şerbetçi otunun satışında sıkıntılar yaşadıklarını belirtmişlerdir.	Yöresel ürünlerin yeterince tanıtılmadığı ve ön plana çıkarılmadığı, kooperatifçilik çalışmalarının yapılamadığı vurgulanmıştır.
Envanter	-	Alana ait doğal ve kültürel envanterin ulaşılabilir olmadığı belirtilmiştir.

Son olarak ise çalışma alanı içerisinde karşılaşılan sorunlara ilişkin katılımcıların ortaya koyduğu çözüm önerileri değerlendirmeye alınmıştır. Aşağıda yer alan Tablo 5'te katılımcıların daha önce Tablo 4'te belirlemiş olduğu çalışma alanı sorunlarına ilişkin getirdikleri çözüm önerilerine yer verilmiştir. Katılımcılar ilçe merkezlerine göç eden genç nüfusun köylere dönmesi için gerekli koşulların sağlanması, alana ilişkin tanıtım çalışmalarının yapılması, yöresel yemeklerin tanıtımının yapılarak konu ile ilgili şenlikler düzenlenmesi, alan içerisinde yeterli sayıda ve çeşitlilikte konaklama alanının geliştirilmesi ve detaylı envanter çalışmalarının yapılması konusunda önerilerde bulunmuştur.

Tablo 5: Hızlı Kırsal Değerlendirme sonucunda öne plana çıkan öneriler.

HKD'de Öne Çıkan Öneriler	Muhtarlar Toplantısı Verileri	Kurum Toplantısı Verileri
Nüfusun arttırılması	Köylerdeki sosyal imkanların artırılması gereklidir, okullar yeniden açılmalıdır.	Köylerde başta genç nüfus olmak üzere nüfusun artmasının teşvik edilmesi, gerekli altyapı ve destek çalışmalarının yapılması gerektiği belirtilmiştir.
Tanıtım	Belediyeler ve valilik köylerin tanıtımını yapmalıdır.	Yöre ile ilgili olarak tanıtım filmlerinin ve broşürlerinin hazırlanması, tur operatörleri ile görüşmeler yapılması, sosyal medya ortamında ve internet sitelerinde daha aktif ve profesyonel tanıtımlar yapılması gerekliliği vurgulanmıştır.
Gastronomi	Yöresel yemekler şenlikleri düzenlenmelidir.	Alanın yemek kültürü ile ilgili detaylı çalışmalar yapılması ve bu yemeklerin tanıtılabileceği, sunum ve satışının yapılabileceği alanlar oluşturulması gerektiği belirtilmiştir.

Konaklama	Kampçılık özendirilmelidir. Kamp alanları oluşturulmalıdır. Zamanla ev pansiyonculuğuna da geçiş yapılmalıdır.	Pansiyonculuk hakkında yöre halkına eğitimler verilmesi ve halkın özellikle ev pansiyonculuğu konusunda teşvik edilmesi, gerekli donanımlara sahip kamp ve karavan alanlarının oluşturulması gerekliliği vurgulanmıştır.
Yöresel ürünler	İl ve ilçe merkezlerinde köylerin yöresel ürünlerin satılacağı dükkanlar ya da pazarlar kurulmalıdır.	İlde yetişen endemik bitkilerin, yöresel ürünlerin ve coğrafi işaretli ürünlerin tanıtımının yapılması, kooperatifçilik hakkında eğitimler düzenlenmesi ve başta kadın kooperatifleri olmak üzere kooperatiflerin oluşturulmasının desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir.
Envanter	-	Alana ait doğal ve kültürel envanterdeki eksikliklerin tamamlanması ve erişime açık hale getirilmesi, bu konuda broşür ve kitaplar oluşturulması gerektiği vurgulanmıştır.

4. Sonuç ve Öneriler

HKD ile yapılan çalışma sonucunda elde edilen faydalar:

- Alan içerisinde yer alan tüm köylere tek tek saha gezileri düzenleyerek muhtarlara ulaşmaya çalışmak yerine kaymakamlıklar aracılığı ile köy muhtarlarını bir araya getirerek hem muhtarlara konu ile ilgili daha detaylı bilgi aktarımının yapılması hem de hep birlikte konu ile ilgili diyaloglar kurarak sorunların saptanması ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi sağlanmıştır.

- Muhtarlar aracılığıyla köyler ile ilgili detaylı bilgilere erişilmiş, birinci ağızdan köyün sorunları ve beklentileri hakkında bilgi sahibi olunmuş ve hızlı veri eldesi sağlanmıştır.
- Muhtarlar aracılığı ile köylerindeki halkın ekoturizme bakış açısı hakkında ön bir izlenim elde edilmiştir.
- Elde edilen bilgiler ışığında belirlenen ölçütlere uymayan köylere saha gezisi tertip edilmemiş bu sayede zaman, personel, maliyet açısından fayda ve cevap almada kolaylık sağlamıştır.
- Konu ile ilgili kurum yetkililerin bir araya getirilmesi ile çalışma alanında yapılabilecek ekoturizm çalışmalarının önemi, çeşitliliği ve faydaları hakkında bir farkındalık sağlanmıştır.
- Kurumların konu ile alakalı halihazırda herhangi bir çalışma hazırlığında ya da uygulamasında olup olmadığına dair birinci ağızdan bilgi alınmıştır.
- Ekoturizm çalışmalarının önündeki sorunlar, çözüm önerileri ve hangi kurumun hangi konuda bu sorunlara çözüm sağlayabileceği hakkında kurumsal düzeyde detaylı bilgiler elde edilmiştir.
- HKD sonucunda elde edilen veriler dahilinde çalışma alanı özelinde ulusal ve il düzeyindeki veri tabanlarında olmayan alternatif turizm olanakları gündeme gelmiştir.

HKD ile yapılan çalışma sonucunda karşılaşılan sorunlar:

- Çalışma alanı sınırları içerisinde yer alan HKD toplantısına davet edilen köylerin muhtarlarının tamamının katılım sağlamaması sonucunda veri eldesinde yaşanan eksiklikler,
- HKD toplantısına davet edilen kamu kurum ve sivil toplum örgütleri yetkililerinin tamamının katılım sağlamaması sonucunda kurumsal düzeyde bazı veri teminlerinde yaşanan sıkıntılar,
- HKD toplantılarının organizasyonu ve izin alımları sırasında zaman zaman yaşanan aksaklıklar,
- HKD toplantılarına katılım sağlayan kişilerin doldurmaları istenen formları doldurmaması ya da eksik doldurması şeklinde sıralanabilir.

Sonuç olarak çalışma alanı olan Karasu havzasının ekoturizm potansiyelini belirleyebilmek adına kullanılan HKD yöntemi aracılığıyla elde edilen ve aşağıda belirtilen;

- Ulaşılabilirlik,
- Geleneksel mimari özellikleri yansıtan yapıların varlığı,
- Yüzey şekillerinin çeşitliliği,
- Doğal bitki örtüsü varlığı,
- Doğal yaban hayatı varlığı,
- Yöresel yemeklerin çeşitliliği,
- Yöresel ürün çeşitliliği,
- El sanatlarının varlığı

gibi veriler ışığında alanın ekoturizm açısından yüksek bir potansiyele sahip olduğu ortaya konulmuştur. Ancak yöre halkının ve idari makamların doğal ve kültürel kaynak değerlerini kullanırken, yöre halkına da gelir kaynağı sağlayan ekoturizm potansiyelini doğru ve yeterli seviyede kullanamadığı ortaya çıkmıştır.

Bu durumun ortadan kaldırılabilmesi ve ekoturizm olanaklarının verimli bir şekilde kullanılabilmesi için çalışma alanında pansiyonculuk faaliyetleri canlandırılmalı, doğa yürüyüşü, at ile gezinti, bisiklet turu gibi aktiviteler için alan içerisinde parkurlar oluşturulmalı, başta coğrafi işaretli ürünler olmak üzere, yöresel ürünler ve yemekler tanıtılmalı, çömlekçilik faaliyetlerine önem verilmeli, şenlikler düzenlenmeli, tur firmaları ile iletişime geçilmeli, ulusal ve uluslararası basında, sosyal iletişim ağlarında tanıtımlar yapılmalıdır.

Ayrıca genç nüfusun ilçe merkezlerinden köylerine geri dönmelerini teşvik etmek ve bu alanlarda yapılacak ekoturizm çalışmalarına istihdam gücü oluşturmak adına, köylerde yaşanan başta alt ve üst yapı sorunlarının çözülebilmesi için gelir kaynakları arttırılmalı ve ilgili kurumlar arasında koordinasyon sağlanmalıdır. Sosyal olanaklar geliştirilmeli ve köyler özellikle genç nüfus için daha cezbedici bir yaşam alanı haline getirilmelidir.

Beyan

Bu çalışma Düzce Üniversitesi Lisansüstü Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalında yürütülmekte olan “Bilecik İli Karasu Nehri Havzası Ekoturizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi ve Peyzaj Yönetiminin Geliştirilmesi” başlıklı doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

Kaynakça

Anonymous, (2004). Rapid Rural Appraisal Method, URL: http://www.rdiland.org/ RESEARCH /Research _RapidRural.html.

Beebe, J. (1995). Basic Concepts and Techniques of Rapid Appraisal, Human Organization, 54, s. 42-51.

Cengiz, T., Çelem, H. (2005). Hızlı Kırsal Değerlendirme Yöntemi: Alpağut Köyü Örneği (Seben, Bolu), Kafkas Üniversitesi, Artvin Orman Fakültesi Dergisi, sayı 6 (1-2), s. 161-170.

Chambers, R. (2002). Relaxed and Participatory Appraisal: Notes on Practical Approaches and Methods for Participants in PRA/PLA-Related Familiarization Workshops, URL: http://www.ids.ac. uk /ids/ particip/ research/pra/pranotes02.pdf

Duraiappah, A. K., Roddy, P., Parry, J. (2005). Have Participatory Approaches Increased Capabilities?, International Institute for Sustainable Development (IISD), Manitoba.

Gibbs, C. J. N. (1985). Rapid Rural, Apppaisal: An Overview of Concepts and Application, 2-5 September, International Conference on Rapid Rural Appraisal, Thailand.

Gültekin, P. (2010). Düzce Uğursuyu Ve Aksu Havzaları Ekoturizm Potansiyelinin Belirlenmesi Ve Peyzaj Yönetimi, Yüksek Lisans Tezi, Düzce: Düzce Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı.

Gültekin, P. (2014). Uğursuyu Ve Aksu Havzalarında Peyzaj Planlama Ve Ekoturizm Odaklı Kırsal Kalkınma. Doktora Tezi. Düzce: Düzce Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı.

Jain, S.P., Polman, W. (2003). A Handbook for Trainers on Participatory Local Development. FAO Regional Office for Asia and the Pacific, Bangkok, Thailand.

Kiper, T., Uzun, O., Ateş, O. (2021). Türkiye'de Kırsal Alanların Kalkınması Sürecinde Katılımcı Yaklaşım Ve Hızlı Kırsal Değerlendirme Tekniği İle Örnek Bir Uygulama. H.B. Henden Şolt (Ed.). Mimarlık Planlama Ve Tasarım Alanında Araştırma Ve Değerlendirmeler. Gece Kitaplığı (Şubat 2021), Cilt 1. ISBN: 978-625-7342-71-1. Ankara.

Kiper, T. Uzun, O. ve Ateş, O. (2022). Kırsal Kalkınma, Ekoturizm Planlaması, Kırsal Planlama Çalışmalarının Niceliksel Analizi, Akademia Doğa ve İnsan Bilimleri Dergisi, 8(1), 2022: 1-18.

Kurdoğlu, O. (2008). Turizmin Yeşil Şapkası: Ekoturizm ve Diğer Turizm Kavramları Üzerine Değerlendirmeler, 2007-2008 Kırsal Çevre Yıllığı, (Annual Journal of Rural Environment) s.73-92, ISSN 1303-9334, Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği, Ankara.

Kuter, N., Ünal, H.E. (2009). Sürdürülebilirlik Kapsamında Ekoturizmin Çevresel, Ekonomik ve Sosya-Kültürel Etkileri, Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, Sayı: 9(2), s.146-156.

Öztürk, S. (2005). Kastamonu-Bartın Küre Dağları Milli Parkı'nın Rekreasyonel Kaynak Değerlerinin İrdelenmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, Seri: A, Sayı: 2, 138-148.

TIES, (2015). The International Ecotourism Society Global Ecotourism Fact Sheet, www.ecotourism.org

Townsley, P. (1996). Rapid Rural Appraisal, Participatory Rural Appraisal and Aquaculture, FAO, Italy.

Türker, N., Öztürk, S. (2013). Perception of Residents Towards The Impacts of Tourism In The Küre Mountains National Park, Turkey, International Journal of Business And Social Science, Vol. 4, No.2.

Uzun, O., Gültekin, P. (2010). Düzce Uğursuyu Ve Aksu Havzaları Ekoturizm Potansiyeli ve Bazı Arazi Kullanım Kararları Arasındaki Etkilesimler. Peyzaj Mimarlığı 4. Kongresi, 21-24 Ekim, Kuşadası.

Wilkins, L., Swatman, P., Castleman, T. (2004). Faster Richer Better: Rapid Appraisal Techniques for the Study of IS Implementation in Virtual Communities, The Qualitative Report, 9 (2004)161-175, URL: http://www.nova.edu/ssss/QR/QR91/wilkins.pdf

Yürik Özkan, E. (2003), Turizmin Geleceği: Ekoturizm, Türkiye'nin Alternatif Turizm Potansiyeli ve Güncel Sorunları Konferansı, 3 – 4 Mayıs, Çankırı.